Масса а мехкашкара пролетараш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически партен Нохч-ГІалгІай областен комитета а Нохч-ГІалгІай АССР-а оргкомитета а орган

КІиранди 7 июль 1957 шу № 3 (2118) Мах 20 кеп.

Партен Центральни Комитет кхайк массаволча коммунистага цІаккха а эшаргйоацача марксизман-ленинизман байракха кІал а этта кхы а чІоагІах шоай мугІараш эйхагІ лоаттаде, коммунизм хьалъярна толам а болаш шоай низаш тІадахийта, яхаш.

Советски Союза Коммунистически партен Центральни Комитета Пленума хьакъехь бола

ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

Укх шера 22—29-ча июне Советски Союза Коммунистически партен Центральни Комитета Пленум хиннай.

Партена духьал йолча Маленкова Г. М., Кагановича Л. М., Молотова В. М. группан дош дийцад Пленумо.

Тахан наха дІахойташ арабоаккхаш бола соцам баьб Пленумо.

Пленумо ССКП ЦК-а Президиума членашта юкъера а ЦК-а членашта юкъера а дІабаьхаб н.н. Маленков Каганович, Молотов, ССКП ЦК-а Секретара балха тІара а, ЦК-а Президиума členий кандидаталара а ЦК-а, членашта юкъера а дІаваьннхав н. Шепилов.

Пленумо ССКП ЦК Президиум хержай анхарех:

Президума членаш: н.н. Аристов А. Б., Беляев Н. И., Брежнев Л. И., Булганин Н. А., Ворошилов К. Е., Жуков Г. К., Игнатов Н. Г., Кириченко А. И., Козлов Ф. Р., Куусинен О. В., Микоян А. И., Суслов Е. А., Фурцева Е. А., Хрущев Н. С., Шверник Н. М.

Президиума члений кандидаташ: н.н. Мухитдинов Н. А., Поспелов П. Н., Коротченко Д. С., Калнберзин Я. Э., Кириленко А. П., Косыгин А. Н., Мазуров К. Т., Мжаванадзе В. П., Первухин М. Г.

Пленумо секретариат хьалнхоачашъяьй ССКП ЦК-а секретарал н. Куусинен а хержа.

Партен духьаларча Маленкова Г. М., Кагановича Л. М., Молотова В. М., группах

ССКП ЦК Пленумо баь соцам

1957 шера 22—29 июне хиннача заседанешка ССКП Центральни Комитета Пленум хьежар ССКП ЦК Президиумечухь вІашагІкхийтта хиннача Маленкова, Кагановича, Молотова партен духьаларча группан дешага.

Центральни Комитето кулгал а деш, партес дерригача адамаша хьал а лоацаш, дІахо а вай халкъан боахам дегІабоалабарах, халкъан вахара хьал хадданза тоадеш лакхдарах, партенчурча вахарчухь ленински нормаш юхаметта оттаярах, революционни законаш телхаделга дІадаккхарах халъканца партен бола бувзам шербеш чІоагІбарах, советски социалистически демократи кхеярах советски халкъашта юкъера доттагІал тоадеш чІоагІдарах, къамий политика нийса дІакхахьарах, хІаьта кхыча мехкашцарча гІулакхий политиках аьлча машар чІоагІбе нигат долаш дунен халкъашта юкъера кхохкаденна гІулакхаш дІададарах дола ХХ-ча съезда соцамаш кхоачаш де боккха болх беча хана цу массайолча оагІонгахь, хІара советски сага ховча бесса, хІанззехь а лоархІам болаш толамаш даьхача хана — Маленкова, Кагановича, Молотова партен духьалара группа партен линех гІерташ яр.

Партен политически лини хувца нигат а долаш из группа гІийртай партен духьаларча, фракционни методашца ССКП ЦК Пленуме партен кулгал деча органашка хержа нах хувца.

Из цІаьхха хинна, кхы хьалхах цар уйла яьза хІама дацар.

Укх тІеххьарча 3—4 шера цхьа саг лархІаро даь гІалаташ кхоачамбоацараши дІадаха партес лаьрхІа нийса никъ лаьцача хана, массе мехкашта юкъе санна ший мехка юкъе а марксизма-ленинизман ревизионисташта духьал лира къовсам лоаттабеча хана, хьалха телхаяь хинна ленински национальни политика лер тІа яккхарна партес боккха болх баьча хана,— хІанз ма ярра гучаяьннача партен духьаларча группан доакъашхой, духьала яь а е гадоахарг яь а, ССКП-н ХХ-ча съездо могабаьча цу наькъа духьале еш бар. Ма дарра аьлча, тайп-тайпара системаш йола паччахьалкхенаш вІаший машареи барттейнеи яха йиш я яхача Ленина наькъа духьале е, иштта къамашта юкъера къовсам лаьгІбараи, массе дунен къамашта а СССР-а а юкъе доттагІлен гІулакхаш оттадарнеи духьале е гІерташ яр из группа.

Уж духьал бар экономикеи культуреи лакхъяра хьакъехьеи законаш арадахарах йолеи союзни республикай бокъонаш шеръярна, хІаьта иштта уж гІулакхаш кхоачащдарна дола моттигашкарча советий декхараш лакхдарна. Цу наькъца партена духьалара группа духьале еш яр, вай мехкарча массе къамашта юкъе ленински доттагІал чІоагІдарна, къамий республикай экономика а культура а ма хулла чехках дегІайоалрана, партес нийса дІахьоча наькъа. Партена духьалара группа ше ца кхеташ хиларал совх, бюрократизмаца партес лелабеча къовсамаи тІех совсаяь паччахьалкхен аппарат кІезигъеи партес леладеча гІулакхашта духьале еш яр. Партес дІахьоча ленински демократически централизман принципа цу массе гІулакхашца духьал баьлар уж.

Из группа чІоагІа духьале еши йохо гІерташи яр, промышленностан управлени хувцари, экономически районашка совнархоз йиллари санна йола, ерригача партес а, адамо а могаяь йола мероприяти. Цар кхетаде тагацар, хІанз укх вай хана, социалистически промышленносто еза йоккха индустри дегІаярца Іалаьмате доккхий хІамаш даьча хана, советски индустрени кхы тІа совбаккхарна йола промышленностан управленен диках йола формаш лахар хиланза дарг доацалга. Из группа иштта кІоарга чу кхаьчаяр, кхыметтел массадолча адамо а дийца уж гІулакхаш могадаьчул тІехьах, СССР-а Верховни Совета сессе царех закон арадаьккхачул тІехьах а из къувсаш яр промышленни управлени хувцара духьал яьнна.

Цу группан доакъашхой юрта боахаман хьакъех хьатІа эттача декхарех ца кхеташ хилар. Цар бакъдеш дацар колхозни ахархой юачун — лелочун хьал, юрта боахама продукташ хьаярна производство шеръяр — тоаяр совдаккханза даргдоацалга. Уж духьал бар колхозашка планаш увттаяра къаьна бюрократически порядок дІаяккхара а, иштта, хІанззе а ший дика толамаш даьха йолча инициативах колхозашка шоай боахам лелабайтара а. Уж наьха бахарах мел хаьдаб аьлча, царна кхетаде лац, колхозникий боахамаштІара теланза ца йоалаш хинна юртабоахама продукташ ер шу йисте доаллашехь тела ца езаш йита мехка торо хилар. Советски мехкарча миллионаш болча наха из вахара паргІате ялар да колхозашка общественни животноводствои совхозаш дегІаяри эйдаларца дувзаденна. Партен духьаларча группан доакъошхой уж дедезаш тІаэтта гІулакхаш къоабал деш тІалацарна меттел, царна духьал баьлар.

Цар дІакхихьар цхьаккха а тайпара бакъ ба йиш йоаца, колхозаша а, областаша а, республикаша тІаийца болча, гарггарча хана цхьан син хьисапах шуреи, даьттеи, дулхи даккхара гІулакха США-на тІехьакхуврвгда вай аьнна партес баьча кхайкама духьалара къовсам. Цу тайппара партена духьаларча группан доакъашхоша хьагайтар дуккхача а адамий дахара хьашташ кхоачащдарца бола шоай цабашар, сонтал, хІаьта социалистически боахаман йолча таронех, шура а даьтта а даккхар сихдара гІулакха болча дерригача адамий боламах шоаш цатешар.

Цаховш хилар аьнна лархІа йиш йолаш дац партен духьаларча группаца дакъалоацаш хинна н. Молотов консерватизми, гоамали гуча а йоахаш, аханза дола байтІара лаьтташ карадерзаде дезарах ца кхетарал совх, вай мехка экономиканна боккха пайда луш дола 35 миллион гектар аханза дола лаьтташ ахарна духьал латтар.

Н. н. Маленкови, Кагановичи, Молотови чІоагІа духьал латтар духхьала цхьа саг лерхІарах даьнна зуламаши, революционни законаш нийса ца леладар тоадарна, хІаьта уж гІулакхаш кхы юха леладергдоацаши центральни комитетои вай ерригача партеси лeладаьча гІулакхашта.

ССКП ХХ-ча съездо баь соцам кхоачашбарна партес леладеш дола гІулакхаш болхлоша, колхозникаша, вай цІи хеза болча къоначa наха, инженерни-технически Іилман болхлоша, писателаша, ерригача интеллегенцес, цхьа барт болаш, хьаллаьцача хана, уж гІулакхаш кхоачашдарна дерригa советски халкъ чуийнна болх беш долча хана, вай мехка халкъаш чуийнна болх бар тІех низ болаш эйденна а, керда творчески низаш тІадетталуш а латтача хана партен духьаларча группацара бараш адамаша леладу уж творчески гІулакхаш дІа ца хозаш хилар.

Дунен халкъашта юкъера кхохкаденна латта гІулакхаш кІаьддарна, дерригача дунен тІа машар чІоагІбарна данза даргдоацаш хьаэтта керда гІулакхаш чакхдоахаш цу группас, къаьстта н. Молотовс а хьокхаш шоай гоамал хьахьекхар, ма-могга духьале а еш.

Нов. Молотовс дуккхача хана кхыча мехкашцарча гІулакхий министр волаш Югославецара гІулакхаш тоадаларна МИД-а оагІонгахьара цхьаккха а хІама ца дарал совх, цкъа яхар мо дуккхазза а духьалвувлар ЦК Президиумас Югославецара гІулакхаш тоадарна кхоачашдеш леладеча гІулакхашта. Югославецарча гІулакхашца н. Молотовс лаьца никъ ССКП ЦК-а Пленумо массане а харц бир 1955 ш. июла бетта. — «Советски паччахьалкхен а, социалистически лагера а хьаштащца нийслуш боацаш а, ленински политикаца нийса боацаш а из хиларах».

Нов. Молотовс духьале йора Австреца паччахьалкхеи договор дарнеи, Европан юккъе уллача цу паччахьалкхенцара гІулакхаш тоадарнеи. Австреца договор дар боаккха лоархІам болаш дар дунен мехкашта юкъера кхохкаденна латта гІулакхаш кІаьддарна.

Дальни Востоке мехкашта юкъера кхохкаденна латта гІулакхаш меттаоттадарна боккха лоархІам болаш доллашехь а, из духьал вар Японецара гІулакхаш нийса леладарна. Из духьал вувлаш вар партес хІанз латтача гІулакхашца тІом цахулийташ соцабе торо хилар, тайп-тайпарча мехкашка социализманна тІавахара наькъаш тайп- тайпара хила таро хилар, кхыча мехкашкарча прогрессивни партешцара ССКП гІулакхаш чІоагІдаь даргдоацаш хилар дувцаш партес вІаштІехьа даьхача нийсача гІулакхашта.

Нов. Молотов цкъа ваьнна ца Іеш дуккхазза а духьал вийлар советски правительствае, машари халкъаш кхерам боацаш дахари лорадарна данза даргдоацаш деча гІулакхашта. ВІаший дувцачох кхеташ хиларнеи дунен мехкашта юкъера гІулакхаш тоадалийттарнени хиланза даргдоацаш доллашехьа из къаьстта мога ца деш вар СССР кулгал леладу деятелаши кхыча мехкий паччахьалкхений деятелаши вІашах а бетталуш шоайла дага бувларах боала пайда.

Царех дукхагІча вопросашта нов. Молотовна хетачунна тІехьа вар нов. Каганович, цхьацца долча хІамашта Молотовна тІехьа Маленков а вар. Центральни Комитета Президиумо. Центральни Комитето кІорда ца деш нийсбора уж, цар гІалаташта духьал къовсам лоаттабора, уж кхетаргба а, партена хьалхале лелаеращца цхьана нийса никъ цар дІахьоргба а моттaш. Бакъда уж харцахьача, Ленина ца лелабаьча наькъа тІера боалаш бацар.

Н. н. Маленковеи, Кагановичеи, Молотовеи харцахьарча наькъа тІа латтар дар партен наькъ тІара балари, къаьнача методаш тІара а кхетамаш тІара а ца боалаш хилари, коммунизмага хьоча наькъца тар ца лу балха формаш а методаш а дІа ца хецари, паччахьалкхен вахара керда хьалаш кхета ца дари, консерватизм лелаяри, советски общество а ерригa социалистически лагер а чІоагІъяларнеи дегІаярнеи эшаш дола хІамаш юстара теттари.

Чурча а арахьарча а гІулакхий политикан вопросаш марксизман-ленинизман хьехамца кхетаяцар цар. Цу гІулакхашта сиктанташи догматикаши бар уж, марксизм-ленинизм начетнически, вахарца ца ювзаш кхетайора цар.

Уж кхетац хІанзарча хана марксизм-ленинизм лакхлуш а эргадоалаш а дода Іилма хиларахи, коммунизм оттаярна ХХ-ча съезда соцамаш кхоачашде дезарахи, къамашта юкъера вошал чІоагІде дезарахи, социалистически лагер чІоагІъе езарахи, промышленностан доал дар тоаде дезарахи, юрта боахам тоабе а продукташ совъяха а езарахи, союзни республикай бокъонаш шеръе езарахи, къамий культура а инициатива а лакхъе езарахи.

Шоаш президиуме леладеча а увттадеча а хІамашта духьал, уж кагдеш, ХХ-ча съезда соцамашка хьажа партен никъ дІахьош ЦК-а президиум хилар шоашта гуча даьлча, н.н. Молотови, Кагановичи, Маленькови партен кулгалхошта духьал групповой къовсам лоаттабе баьлар. Партена духьаларча гІулакхашца шоайла барта а баха, цар шоашта хьалхишка оттадаьдар партен политика хувцилга, партен ХХ-ча съездо харцахь хиларца белгалдаьха кулгалдара наькъаш юха юкъе доаладелга. Цар центральни комитета духьал къовсам лоаттабе къайлагІ ваІад йир, пленуме гучадаьхача бакъдараша хьахьекхар фракционни къовсама наькъа тІа эттача н.н. Моленковси, Кагановичеи, Молотовси, царех дІакхийттача Шепиловси партен уставо яхар а, Ленина кийчъяьча Х-ча съезда «Партен цхьоагІонах» яхача решене яхар а даь ца хилар.

Цу решене тІа йоах:

«Партен юкъе чІоагІа дисциплина лелаярнеи, фракционностан духьала лелоча тІема цхьоагІо хиларнеи съездо бокъо лу центральни комитета дисциплина тол хаераштеи фракционни белхаш леладераштеи партера дІабахарга кхаччалца бехкаш де а, нагахь ЦК членаш уж бале, кандидаташка баха а, е геттара партера дІабаха.

ЦК членаши, ЦК кандидаташи, Контрольни Комиссен членаши партера дІабаххал бехк бе гІулакх эттача, из бокъо лу ЦК беррига кандидаташи, Контрольни Комиссен беррига членаши тІа бийха вІашагІкхийттача ЦК Пленума.

Нагахь санна партен дукхагІ бехк токхаме болча кулгалхой юкъарча собранен кхоалагІча даькъа шин даькъо данза даргдац оале, ЦК-а член кандидатал воаккхалга, е партера дІавоаккхалга могадой из санна бекх гоа ца беш, сихха кхоачаш бе беза».

Ленина резолюцес центральни комитет а масса йола партийни организацеш а декхарийла ю кІаьд ца луш партен цхьоагІо чІоагІъе моллагІчоа а фракцеши, группаши вІашагІъехкараштa цар гІулакх кагдеш царна духьал латта, болхлой классан авангарда—Коммунистически партен лоІамеи, гІулакхаши бокъонца цаІашхургдолаш доттагІалца болх лелалга Іалашде. ЦК пленума шийна чІоагІа тоам хулаш белгалду цхьатарра массане а партена духьалара группа харцъяь бола ЦК беррига членаши, члени кандидаташи ССКП Центральни ревизионни комиссен членаши бохаргбоацаш чІоагІа барта болаш хилар.

ЦК Пленума членашта окъе цхьаь-цаІ саг хиннавац цу группана гІо деш.

Цу группо партен духьалара наькъаш леладаь хиларах массавар тІехьа волаш ЦК Пленумо бехке а беш, ЦК Пленума членаш шевар раьза а волаш цу группан доакъашхой ЦК-реи партереи дІабахар дІадихьача, цу группас бакъдир шоай цхьа барт хилар, шоай партен духьалара гІулакх зене долга, партен соцамаша яххар дергда оаха аьлар.

Лакхехь мел дийцачоа тІагІолла, партен цхьоагІо хилар мамогга чІогІъяра хьаштащца кулгал а деш, ССКП ЦК Пленумо соцам бу:

1. Харцахьа лоархІийла вай партен ленински принципашца тарлургйоацчача тайпара Маленкова, Кагановича, Молотова, царех дІакхийттача Шепилова партен духьаларча группан фракционни деятельность.

2. ЦК Президиума членашта а ЦК членашта а юкъера дІабоахалба новкъостий Моленков, Каганович, Молотов; ССКП ЦК секретара белхара а, ЦК Президиума члений кандидаталара а, ЦК членалара а дІавоккхалва нов. Шепилов.

* * *

Партен Центральни Комитето шевар раьза а волаш н.н. Маленкова, Кагановича, Молотова партен духьаларча группан фракционни деятельность харцахь хилар кхайкаяро ленински партен мугІарий цхьоагІо хилар, партен кулгал чІоагІдар, партен генеральни лини бахьан лоаттабу къовсам дІахо йодача хана лакхбергба.

Партен Центральни Комитет кхайк массаволча коммунистага цІаккха а эшарг йоацача марксизман-ленинизман байракха кІал а этта кхы а чІоагІах шоай мугІараш эйхагІ лоаттаде, коммунизм хьалъярна толам а болаш шоай низаш тІадахийта, яхаш.

(1957 шера 29-ча июне Центральни Комитета членаша, Центральни Комитета члений кандидаташа, Центральни ревизионни комиссен членаша, шевар раьза а волаш тІаийцад цхьанне — нов. Молотовс мара воздержаться а ца деш).

„Асаха-Симбун" яхача японски газета кертерча редакторца г-н Томоо Хироокаца

Н. С. Хрущевс дань къамаьл

(Протоколаца дIаяздаьр)

18-ча июне 1957 шера

Т. Хироока. Аз чIоагIа баркал оал хьона, хье мукъа воацашехь, Iа се тIаэцарах. Японерча наха хар ловш дола дукха дешаш да са хьога хатта, Iа пурам лойя.

Эггар хьалха са хьога хатта хьашт дола дош да:

Сона ховчох, йоккхача паччахьалкхений кертера кулгалдархой вIашагI кхета хIанз укх сахьата гIулакх этта дац аьнна лерхIаш ва хьо. Цхьабакъда, ядерни герза низ ца хаддаш дегIабоагIаша латт, атомнии водороднии бомбаш лелхийташ деча тохкамаша атмосфера (фо) телхаду, денгара денга лакхлуш латт адамашта бола кхерам. Цунца дувзаденна, наха, ди тIехь дукхах кхераш, дIадех дунен паччахьалкхенашта юкъе латта цатоамаш кIаьддари машара гIулакх чIоагIддари. Сона хетачох, деррига дунен адамий юкъарленна хьашдар теркал а деш, йоккхача паччахьакхений декхар да шоайла дийца цу тIехь доагIа жоп дала.

Хьона хетар хар ловра сона цу дешах.

Хрушев Н. С. Тхона довзаш да берригача мехкашкарча наха хьаштдар, цар сатем боабешдар, тIом хург боаца соцам цар лехалга а. Вай ханарча торонаша йиш хулийт ший деррига тIехьадоагIараш а тIехьа атомни тIом хилийта. Тхо тхоашта могар деш да машар лорабе, тIом ца хилийта. Ядерни герз дIадаккха аьнна предложенеш еннаяр оаха. Ужаш къоабал янзар тха партнераша.

Тхона хов дерригача мехкий адамашта машар безалга. Са уйла дIакхоачачох, адамашта ма барра хIанз а бовзац тIома кхерам, ма боагIар лелаш бац тIом хургбоацаш тIема духьал лоаттабу къовсам. Нагахь санна, ма барра тIема кхерам царна бовзаре, тIом хургбоацаш тIема духьал цар къовсам а лоаттаборе, цхьадолча мехкашкар милитаристаш тIом бергбоацаш совца а лургбар, машара гIулакх чIоагI а дулургдар.

Хаьдда фу дулургдар хIанз? Массехк бутт хьалха шун викагла къамаьл деш аз цунга дийцар атомни герз тахка лелхийталга дIа мишта доаккхаргда. Iа хеттар а из дош да. ХIана да аьлча? Советски Союзо атомни герз тохкалга дIадаккха деза ма хулла чехках аьнна. ВIашагI кхийттача Къамий Организаце предложени оттайича японен викало из къоабал янзар. Тамашийна хIама да из, деци? Цхьабакъда из иштта хIана да тхона хов. Из дац японцашта машар ца безалга. Из тамашийна хIама латт японцаш хIанз а американций Iодкъама кIал латтандаь. Хетаргахь хIанз а США-на японций паччахьалкхе кара хилар низ болаш да. ХIаьта, США-н позици йовзаш я.

Бакъда машар бахьан къувсарий оаз ди тIехьах айлулга ца къайисача хIама хургдац. Къувса деза. Тхо кийча да атомни а водородни а герзий тохкамаш ца деш совцаде. Тхо раьза да цу деша. Цхьабакъда, США-и Англии тхона тIехьа яц цу гIулакха, цар массаз а цхьацца бахьанаш увттаду. Лоцца аьлча, цу деша тхона накъа багIац уж. ХIанз эйлуш латт атомни а водородни а герзий тохкамаш делга дIадахар дIадехаш йола адамий оаз. Тхоай оагIонгахьар шо дика довз тхона. Тхона хов, японцашта атомни тIом эггир хьалха Iадкъалга. Тхо кхетадеш да герз кийчделга сихдар, цунца атомнийи водороднийи герзо шун сатем боабеш гIулакх хилар.

ТIом ца хилийта тхой де йиш мел яр дергда оаха, къаьстта атомни тIом ца хилийта. Шо теша мара дезац тха машара уйлаех, тхо чIоагIа атомни а вешта а тIом ца хилийта могар дергдолаш да.

Йоккхача паччахьалкхений кертера кулгалхой вIашахкхетара хьакъехь аьлча, тхо кийча да цу гIулакха хьаштдолча а хьашдолчунца вIашахкхета, нагахь санна цу вIашагIкхетаро из адамий сатем боабу дош къоасторгдале.

Т. Хироока. Вай къамаьл атомни герзах хиларах дийзза, е дош хатта мукъа ба сона.

Япони атомни герз доацаш хиларал совх, атомни бомбаш тIайийтта моттиг я. Цудухьа ядерни герз дIадаккха тхога, японцашка, диках а оалулургда, оаха аьннар моральни низ ца дувзаденна, са безам бар чIоагIах болаш а хургда. Цунхьога ядерни герз дIадаккхара дош хатта. Японес атомни водородни герз тохкам дIадаккха аьнна предложени яьяр Советски Союзага, Америкага, Англега. Деза жоп даланзар цу дешах тхона.

Дерригача дунентIарча адамаша царна цхьан атомни водородни герз долча мехкашкар а тIехьа, дIадех экспериментальни (тохкам) герз лелхийташ атмосфера (фо) телха ца дар. Сона хетачох, уж тохкамаш ца дайташ соцадьча мехка моральни сий доккхаргда. Ала йиш йолаш да Советски Союз ядерни герза тохкамаш совца де аьнна оарцах яларо, цу тIехь дерригача дунен цхьа барт а болаш, цкъара совцаде йиш хулийтаргъяр ядерни герза тохкамаш цхьан къаьсттача хана. Цу гIулакхо чIоагIа дика хIама дергдар. Мишта хет хьона из дош?

Хрушев Н. С. Хьа хаттарца дувзеденна цхьа момент яшха безам ба са. Iа. аьлар, япони кхаь паччахьалкхенга, цIи а яьккха аьлча: Советски Союзага, США-га, Англега кхайкаяр, цхьабакъда, царх цхьанне а дезаш хинна жоп даланзар аьнна, из нийса дац. Советски Союзо японен цу кхайкарла жоп а делар, Iалаьмате чехка атомни водородни герзий тохкамаш делга дIадаккха аьнна предложени а елар. Иштта, мадарра, японен кхайкарала оаха жоп даланзар аьлча, нийса дац. Тхо хIанз а малхбузера паччахьалкхенаш раьза йоацашехь а, хьалха санна, ядерни герза тохкам дIабаккхара тIехьа латт. Оаха аьннадар малхбузерча паччахьалкхенашка 2—3 шера атомни герз тохкалга дIадаьккхача бакъахь дар аьнна, хIанзарчоа баь а барт белга, из барт массаз а хургболаш вIаштIихь баккха уйла а йолаш. Цу куцехь, оаха дуккха ха хьалхах дийцадар уж тохкамаш дIадохалга, цу дешах ходамбеш предложенеш а оттаьяр, японски парламентоо тхога кхайкадалехь Советски Союзо цхьан оагIорахь герза тохкамаш дарах йолча хьа предложенех дувзаденна аьлча, цунах ала мегаргда укх тайпара.

Укх тайпра сурт отторг да вай: Советски Союза ше ду ядерни герза тохкамаш совцадича, из герз долча кхыча мехкаша тохкамаш дIахохьош а хилча, Советски Союз царел тIехьа юсаргъя хIаьта цар партнераш цу хана гаьнна хьалха бала гIертаргба.

Цунах цхьаккха хIама а ца хулуш, тхо а тохкамаш де юха долалургда цхьа ха яьлча. Фу хургда цунах? Герз хьадар кхы дуккхах сих дергда цу дешо, цIаккха а ца хиннача тайпара.

Цу тайпара, советски союза цхьан огIонгара долча цу кхайкаро гIулакх тоадергдацар, агресораш тIом бе сих бар мара, кхы хIама хургдацар цох.

Цхьаькха а я тха гIулакха пайдан йолаш оргумент. Дахача шера 1 миллион 800 эзар тхой эскар кIезгдир оаха. Цхьабакъда, тха малхбузерча партнераша таганзар оаха даьр де. Советски Союза герз хьадар соцадеи дунен тIа мехкашта юкъе латта гIулакхаш тоадеи аьнна увттаю предложенеш хIанз укх сахьате хьал а ийца майоаггIа къоабал яц. Малхбузерча паччахьалкхенаша дувцараш дIаьхду, тха предложений лоархIам боабе гIерт. Цу тайпара Советски союза атомни герз тохкар соцадарах дола цхьан оагIонгахьара кхайкарал дувц. Хьона хетараш цудухьа нийса дац.

Сона хетарах, кхыбола никъ лаьцача толажагI хургдар. Советски Союзо дуккха ха хьалхах дIакхайкадаьд ше тохкамаш ца де раьза хилар. Оарцах довл вай дерригаш а. Масала цу дешах оттадича бакъахь дар: Советски Союзаои Японеси цхьан документанна кулгаш яздергда. Цул тIехьах кхыча мехкаша а из могадегдар. Тешаш ва Индии а документа тIехьа оттаргхиларах. Дувца дезаш дац Китай халкъа республика а, социалистически мехкаш а цу деша мутIахь хург хилар. Шек вувла эшац, хьалхах наха кара хинна, колониальни Iодкъама кIал лаьтта мехкаш,, атомни водороднии герз хьаде а уж техка а торо йоцаш дола, цу деша тIехьа хургхиларах.

Цу тайпара, ядерни танкар герз хьадари соцадар, машар а болаш дола вахар хилар хьашт долча паччахьалкхений цхьа фронт хьахул. Ловча шерлулда паччахьалкхенашта окъе из тайпа болам, цо дика дар дергда.

Мехкашта юкъерча инспекцех дувзаденна аьлча, из санна йола инспекци хиланза яргIоацаш яле,— Советски Союз цу гIулакха кийча я, из инспекци йоацаш а, цхьаккха атомнии водороднии тохкам къайла бохьалургбеце а. Вай ханара Iилман техникан бахьан долаш, моллагIа а атомни герз кхоссар гучадоал из инспекци йоацаш а. Из иштта дале а, из дош аттах къостаде уйла йолаш, Советски Союз раьза я СССР-е, Америке, Англе, Канаде, дунен моллагIча даькъа тIа а, контрольни пункташ оттае, мел эшача. Тхо цунна раьза да, къайлах а гучох а атомнии водороднии гергзий тохкамаш цхьанне а дергдоацаш.

Хироока. Со тешаш ва адамий юкъарлен низ чIоагIа хиларах, Японен, Инден, Кайтай, социалистическии хьалха хиннача колониальнии мехкай низ кхоачаргбий теш цу деша тIехь дика дар де. Цу мехкашка-м мичад атомни герз. Атомни герз дIадаккха ала деза, атомни герз долаш болча боккхача мехко. Нагахь санна, Советски Союзо хьокхам а оттабеш тохкамаш дIадаьхача, Америкеи Англеи адамаша шой паччахьалкхенашкара дIадехаргда Советски Союзе санна уж тохкамаш шой мехкаша а цергдоацаш дIадоахалга.

Хрущев Н. С. Дикача-хьаьнал уйлай мах бу аз, хьа дешай, г-н Хироока, хам а бу аз, бакъ хиларах а теш со Цхьабакъда, аз дех хьогара малагIча хана вай дах дищ ца далийтар. Дунен тIа тайп-тайпара системаш я. Хьанна хетаргдар, масала, дIадахача шара Лондоне тхоца хинна волча Иденеи Ллойд Селвинеи, вайцига хьошалгIа бехка хинначи Ги Моллеи Пиноси Египта духьал агрессивни тIом хьоаберг ба аьнна. Иштта-м, господинаша Ги Моллеи Пиноси шойх социалисташ аьле цIи а йоах. Кхерам бори Египто Англенеи Франценеи? Египет берригa ший низ ураоттабаь яр кхыча мехкарча наха карахиларах, экономически Iоткъамах кIалхарбала гIерташ. ХIана аьлча экономически карахилча политически карахуландаь.

Англии, Францин, царца цхьана Израильи, Египтах лата бахьан дари теш из? Дацар. Цхьабакъда, уж мехкаш Египтах лета ма летар. Из-м да джунглей дизза закон — со низболашах ва, хьо низ боацаш ва, цудухьа Iа ас яхар де деза.

Иштта хилар из а. Нагахь санна, масала, оаха тохкамаш соцадой, цхьадолча даькъе оаха тхой мохк тIемах лорабара низ эшабергба. Духхьал тхой низ хиларах таро хул тха тIема низаш сецаде а, машара низаш чIоагIде а. Дагадохаргдий теш тха чIоагIало кIезга-дукха а легIъелча империалистически низашта авантюристически гIулакх доладе? Цо хIамано цар дог эйдергда. Вайна ховчча бесса, дукха ха йоацаш, НАТО-н герзах кийчбаьча низий командующий волча американски инарало Норстэда тIема кхерам беш кхайкарал дир: мессехк сахьата Советски Союз хIалак юлургъя аьнна. Иштта дола цIи дIайхеи кхетам боацаш корташ долаш а да, царех вицвала а везац. Тхо дахкац берза духьал низ боацача Iаьхарга тордала. Iаьхарг а, борз а цхьан лаьтта дахаш да. Цхьабакъда, берзо ший низболаш хиларах йолча бокъонца Iаьхар буъ. Тха кIомсараш хила еза, берташта, уж машарерча мехкех летача, Iазап деце цIокаех яла а мег, хIаьта кхы доккхах дар хила а торлургдакертах къастар.

Ас дех хьоагара, г-н Хироока, ас дувцар нисса кхетаде. Оаха тхошта могар а даьд, тIихьа тIайоагIача хана а дергда дерригача дунен тIа машар чIоагIбара гIулакха. Советски адамаш, кхы мел дола адамаш санна, машар безаш да. Цхьабакъда, цу хьакъехь, тхой низ ца хиларах тхо машар безаш да моттар дола никъ лелоргбац оаха, кхетам а болаш лело деза из гIулакх. Оаха эггир хьалха доладир ядерни герз дIадаккхара гIулакх. Мала гу тхона тхоща цу новкъа гIа боахаш? Хьажал, Хьо, Лондоне хIанз ягIача ВIашахкхийттача Къамий Организацен герздIадаккхара гIулакхий комиссен Подкомитета белхага. Советски викало къаьгга а шолха уйла йоацаш а предложени йир цига. ХIана мого йишъяцар аьнна хеталу Францен, Англен, США-н векалий из Советски Союза предложени. Из иштта дац. Уж цига багIа чай а мелаш. Геттар дика хургдар Советски Союза предложенеш могаяь хиннаяларе. Англен, Францен, США-н адамаша, кхыдолча масса мехкий адамаша а санна, гIадбаха тIаэцаргбар цу тайпара соцам, кер паргIата баьнна са доккхаргдар. Цхьабакъда, малхбузерча мехкий викалаш цу гIулакха тIехьа болхац. Цу хана хьадеш латт атомнии водороднии герз, дукха боацча бIаьхийча наьха кучкаш цунца рузкъах такх.

Малхбузерча мехкий империалисташ, массарел а хьалха США-ра бараш, дуненна доал де гIерт. Шой лоIамах Японера дIагIоргбий американцаш? ГIоргбац. Японен адамий цIий а мелаш, цига багIа уж. Шой лоIамах Японера цIаккха дIагIоргбац уж. Советски Союз ювцаш, атомнии водороднии герзаца шо кхера а деш.

Т. Хироока. Тхо, японцаш, цхьа къам мара дац атомни Iазап тIаэтта. Цундухьа тхо сов ира цу дешага хьожаш да. Со дика кхийтар хьа аргументах, хIаьта вас хинна а ва атомнии водороднии герза тохкам бар цхьаноагIоно юхасоцадара аз яь предложени Iа хьал ца лацарах.

Сона хилча бакъахьа хетар, берригача японцаша со цунна хьал а лоацаргва, атомнии водороднии герзаш кхы хьа ца дайтарнеи цу герза тохкам бар охасоцадарнеи барта бахарна Советски Союза дулург мел долаш доа хIама дар.

Н. С. Хрушев. Оаха тхойоагIонгахьара масса доа хIама дергда, тхой низаш тIадохиталга мелдолийтаргъдоацчу гIулакхага кхачарна. Из хургхиларах со тешаш а ва. ХIамах саккхетар ядерни герз кхы хьа ма дайта яхача адамашца да. Империалисташта тIехь-тIехьагIа халагIа хул адамаша дехаш дар ца деш юхагIерта. Машара хилар дезаш дола низаш дегIадахкарца атомнии водороднии герз хьадарах пайда эцаш йоалча дукхабоацча наьха кучканна халагIа да, халагIа хургъ а да шоай Iаьржа гIулакх леладе.

Т. Хирооко. США-и СССР-и герзашца кийчъяларна юкъе лоархIам бола моттиг дIалаьцай ядерни герзо. Из иштта хиларах тIехь-тIехьагIа халагIа хул ядерни герз хьа ца деш соцадар кхыча герзашца кечъваларна юкъера даккха. Хетаргахьа, США-с лоархI, ядерни герз дIа а денна тIех низ болаш герзашца кийчдаь низаш хиларо тIом а хилийтац машар лоаттабарна гIо а ду аьнна. Советски Союза фу хет цу гIулакхагI?

Н. С. Хрущев. Тхона хетац цу тайпара. Иштта хетараш машара нах а боацаш тIема нах ба. ГIулакх мишта да аьлча, хIанз латтача гIулакхашца герза низ соцам боацаш дегIа ба йиш йолаш ба. ХIанз техникана соцам бац. Iилм йиш йолаш да тIехь-тIехьа боккхагIа низ болаш дола герзаш хьаде. Бакъда, из тIех дукха мах бодаш да. Массала, США-с шоай бюджета кхаь даькъах ши дакъа доаду тIема расходашта. Герзашца кийчбаларах дола Iазап дегIадоагIа. Налогий низо тоIадаь да адам.

ХIаьта иштта белгалдаккха дезаш да герзаш хьа Iовш хилча, тIаккха йиш йолаш да — из герз дувлийтача фу дар хьогI аьнна безам боагIилга цIий дайха дола кордо шуйлаш е долалу: бокъонца бола тIом болабе ха кхаьчаяц хьогI аьнна. Вайна ховш ма дий герзаш хьаIоадаро цIаккха а машар чIоагIбарга цавигалга, историс тешал деш да из. Джунглей законаштеи, низ болчо кхычарга шийна ловр мара дувцац яхача бокъонийи кулгалца лела мегаргвац. Вай даха ха кхы ха я.

Лаьтта дуккха беркаташ да адамаш машарца дахийта йиш йолаш, хIаьта паччахьалкхенаш машаре яхарна. Иштта хилийта герзаш Iоаде дезац, герзашца кийчвалар сихде дезац. ДIаходийцача, Хьа хаттара юкъе хьона хетар философи я, из философи аьнна цIи яккха йиш йолаш дале гIаьрхой философи. ЦIаккха а ца хадаш тIема кхерама хьалашка лоаттаде, хьарбаьннача милитаристашта дезачоа кIалаоттаде мегаргдац адамаш, мегаргдац атомнии водороднии герзаш хьадарах пайда йибе. Мегаргдац цхьа ца ховш хIама хиларца тIом болабар хилийта, миллионаш наьха къинца хьадаь дуккхача маьха рузкъеи хIалакдейта. Джунглей бокъонаш закона юкъе а йоалаяь цу бокъонаша ма яхха лела мегаргвац. Адамашта беза машари сатеми, царна безац тIом.

Т. Хироока. Герзашца кийчвалар сихделга соцаде деза яхара со Хьоца визза раьза ва. Ядерни герз хиларо тIема кхерам чIоагIбу. Египте тIом хиларца г-н Булганина США-неи, Англенеи, Франценеи духьал атомни герз доаккхаргда аьнна кхерам юкъе болаш довзаш дола письмош дIакхайка дир, хIаьта хеталу советски оагIоно а цу герзах кхерам тувсарах пайда эцаш хилар.

Н. С. Хрущев. Эггара хьалха безам ба са, г-н Хирооко, Хьа хаттара юкъерча нийса доацача хIамана хьа уйла тIаяхийта. Цкъа-дале, Англени Францени правительствашка Советски правительствас яздаьча каьхаташ тIа цхьаккха кхерам а бувцацар; шозлагIа-дале ховча тайпара советски правительствас США-га аьннадар Египтера тIемай гIулакхаш соцаде аьнна цхьана дIаала аьннеи, ООН уставо яхача тайпара Египта хьашташ мога ма могга лораде аьннеи.

США-а президентага Д. Эйзенхауэрага а, Великобританен премьер-министрга А. Иденна а, Францен Министрий Совета председателга Ги Моллега а, Израила премерь-министрга Бен Гурионага а оаха дIагойтар Англеи, Франции, Израилеи Египтана духьал яь агресси нийса ца хилар, уж Египет низ боацаш хилар бахьан долаш цунах латар. Оаха цу хана белгалдаьккхар вай ханара тIема дика гIирсаш бола кхы йола паччахьалкхенаш тIа летача фу хьал хургдар-те Англега а Францега а. Белгалдоаккхаш дар моллагIа а кхыча паччахьалкхенна духьал флот а эскар а дахийта дезаш ца хилар, хIаьта реактивни техника а лелаеш гаьннара тIема гIулакх де таро хилар. Тхо цар хьаькъалга а эзделга а кхайкар деш дар. Тхо ядерни герз юкъе доаладарна кхерам тувсаш дацар.

Оаха кхайкадаьча хила безаш бола Iоаткъам бир Англена а Франценa а. 5-ча ноябре Московски хана, хетаргахь сайранна 11 сахьат даьлча дIаяхийтар Н. А. Булганина заявлени, тIаккха, цул тIехьа ди-бийса далалехь Египте тIом сацарах хоам а хилар. Англен а Францен а халкъаша Египтанна духьал беш бола тIом харцахь а лаьрхIар, шоай правительствашта Iоаткъам а бир. Египтера тIом социлга ший ханнахь хилар. Из иштта хиннадецаре Египтерча тIемах боккха тIом а хургбар, хIаьта цунах дерригача дуненна юкъера тIом хилара кхерам а бар.

Цу тайппара, оаха яь заявлени Египтера тIом сацара гIулакха чIоагIа маIан долаш хилар. Из гIулакх, шеко а йоацаш, историс белгалдоаккхаргда.

Т. Хироока. Из аз дика кхетадир. ХIанз дувца безам бар са японскии советскии гIулакхех.

ЦIенча дегтIара деза сона Японении СССР-аи къамашта юкъе бокъонца бола тешами доттагIали оттаделга. Цу гIулакха шинна а оагIорахьара дукха къахьега дезаргда. Ма дарра аьлча, дукха японцаш хIанз а ба Советски Союзах ца тешашы кхараши. Массала, хIанз дIабачаха тIем тIа Японена духьал тIом болабеш, Советски Союзо кхоачаш янзар, ше нейтралитете хиларах японеца оттаяь пакт. Цудухьа тамаш яц, советски союза яхачох тешар кхераме хеташ японцаша ю уйла Иштта японций тешам боабу, доттагIенахи бартахи йолча советски-китайски пактои Японерча коммунистий гIулакхашеи. Сона хетт,Японенеи СССР-аи юкъа доттагIлен гIулакхаш оттадарна новкъарло ещ дола массе хIама дIадаккха дезар аьнна. Цухьакъехь укх лохе Iододачох хар дезар сона.

1. ДоттагIленахи бартахи долча советски-китайски договор тIа, цхьаккхе нун доацаш потенциальни моастагIагI санна дувц Японех. Цу гIулакхо чIоагIа ца тоам бу машар безача адама. Хьона дика ховш ма дий, таханара япони кхы мехкашта духьал агресси лелае безам болаш а, е хьал долаш а йоацалга. Цунах, советски китайски доттагIлени бартахи долча договора юкъе яхьа мегаръяцар-те ше йоагIаш йола коррективаш, — цох фу хетт хьона?

2. Цхьан яьча япони-советски деклараце тIа Советски Союзо тIалаьцар Японен чурча гIулакхашта цхьаккхе а тайпара юкъе ца гIерта. Цу юкъе доагIар духхьаларча меттел косвенно а юкъе ца гIертар. ХIаьта а дуккха японцаш кхераш ба — японен коммунистически партега гIолла, коммунистически гIулакх-уйла вайх хьахьорчае йоаллий хьох Советски Союз, яхаш. Из кхерам оттабаьб хIанзолца японски коммунисташа практически леладаьча гIулакхаша. Миштафу хетт хьона японцаш иштта кхерарах?

Н. С. Хрушев. Аз дика кхетаду шун сатем бовр. Нагахь, вай мехкий вIаший юкъерча гIулакхий историех аьлча, уж чIоагIа уйла е езаш да. ДIабахача тIем тIа Советски Союз, вай мехкашта юкъерча хьалхарча гIулакхий историех дIа а къаьста Японена духьал лийгай ала йиш яц. Iа ях СССР-а нейтралитетах йол пакт йохаяь ишта долча хьале, доагадохал Iа, 1904 шера Япони Порт-Артурах мишта латар. Из цох латар тIемах кхай карал ца деши цхьаккха хIама ца оалаши. Иштта, паччахьа Россел котт а яьнна, цу хана кхувш йоагIача империастически паччахьалкхе йолча Японес дIалаьцар Корея. а. Хьайла фу хилар цу ханашка.

ХIанз кхы ханаш дагайохаргья вай. Тха мехка Октябрьски социалистически революци хиннача хана фу дир японес? Цхьаккхе хIама а ца олаш, Владивостоке десант йоссаяь, цо дIалаьцар тха мехках йоккха моттиг. Из оккупаци массехк шера йIаьхъелар. Алхха эрсийи тха мехка кхы къамаши, шоай кортамукъал бахьан гIейтта а гIейта, пархxe богабеш интервентех латарах, эрсий Дальни Востокера шоай цIа дIабаха бийзар Японски бIун. Из къонача Советски республиках Япони латар, империалистически уйла йолаш тха мехкха Английи Франциии Америкеи кхы мехкаши летача хана дар. Цу шерашка японски дипломаташ эрсех дош ца хеттачох дог-уйла лакха долаш бар. Дипломатий меттала из мишта оалаш да хац сона, бакъда, Владивостоке японски консуло даь хиннар хьоаха дича, аз эйса-м эхь — сий доацаш дар из аргдар. Приморски исполкома председателга, Буценкога цу консуло аьннадар:

— Сенна дагIа шо укхаза. Ер лаьтта доккха да, оаш укхох пайда а эцаргбац. ДIагIо укхазара! Ца долхе оаха лелхадергда шо.

Цу хана оаха цунна сатехар. Бакъда, из деррига лераш йоацаш дусаш дацар. Дагадохал Iа, озера Хасан яхача районе японски эскарш тха мехках латар мо дола гIулакхаш. Цул тIехьах Китай мехка йолайир Японес агресси, дIалаьцар Китаех дикка йоаккха моттиг, гарга гIерта йолаелар Монголена. Фу яздора, хIаьта, японски газеташ тIа цу хана? Хетачох, г-на Хирооканна шийна а дагадоагIа из. Японски газеташа яздора, Байкала тIа а кхыметтел Урала тIа а кхаччалца, ший доазув дIашерде декхарийла я Япони яхаш. Из план кхоачаш еш Монгольски халкъан республиках латар Япони. ХIаьта Советски Союзо, договорах доагIа ший тIалоацамаш кхоачш деш новкъостал дир Монголена. ТIемаш хилар Халкин — Гола юхе. Советски тIема низашта командовать деш вар хIанз Советски Союза Оборонан Министр вола Т. К. Жуков. Сен маьха хилар тIом тхона а японцашта а!

Нагахь японски милитаристий, Байкале кхачалца дIабахара план кхоачаш ца хилар уж эхь хийтта Iийналгадацар, низ ца кхоачаши шоаш пархxe бохабаь низ ца лоабалари мара. Алхха цудухьа.

Иштта дагадоха Iа гитлеровски Германецеи фашистски Италецеи коммунисташта духьалара пакт а яь Япони барта яхар, Берлин — Рим — Токио яха тхона духьал яьккха вонна гIоръяьнна «соа» хьахилар. Цу хана ше ма ярра империалистически паччахьалкхе яр Япони. Цо дIалийцаяр Iалаьмате йоккхий Китаян территореш, эггара вахара толажах йола Китаян центраш. ХIаьта, тхох ца а латаш, Япони США-х латар Японен генеральни штаба хьисапах дар. — Цунна дага хиннар дар хьалхах Китайи США-и йоха яь, гитлеровски Германеца беча тIем тIа тха низ дикка эшабелча, Советски Союза тIаккхета. Японенеи Германенеи юкъе дийца чIоагIдаь дар Японенеи Германенеи юкъера доазув Урала тIа гIолла оттаде деза аьнна. Из яхаш вар Геббельс а, Гитлер ше а, Гитлера немецки тIема гIончаш а.

Гой, цудухьа тхога йиш яцар кхетам дIа ца кхоачаш диса а империалистически паччахьалкхений низ оахош лаьгIбергба ала а. ШоллагIча дунен боккхача тIем тIа тхо союзникаш хилар США, Англен, Францен. Оаха цхьан дохадир фашизман низаш. Оаха гIулакашца теххкар тхоай союзникаш, тхо царех дуккхах тешам бенна а хилар, ший гIулакхаш вIаштIехьа ца хиларах мара ший тIалоацамаш кхоачашдарна тхох ца латаш йисанзар Япони.

Нагахь пакто яхар кхоачашца дарах Советски Союз бехке еш дувце, дагадоха деза, малагIа бокъо йолаш летаяр Япони Россех 1904 шера, е револуци хиннaчул тIехьах интервенци фу бокъо йолаш латар, малагIа бокъо яр Японе озера Хасан яхача тхох лата, Халхин-Голе тха союзника духьал а, Урале кхаччалца доазув шердергда яхаш кхайкарал деш, тха доазонашка массе хана латаш-тохаш, Маньчжуре ший низбола Квантунски бIу дIа а оттабаь. МалагIа бокъо яр японе из деррига де?

ШоллагIа бола дунен боккха тIом болча хана, ховш да, Япони гитлеровски Германени фашистски Италени союзница хилар. Советски Союз яр Американи Ангелни союзник. Из дуккхах тешар ший союзниках, хIаьта гитлеровски Германи йохаяьчул тIехьах, Советски Союзо кхоачашдир ший союзник хилара декхар, милитаристски Японена духьал а этта. Из цхьаккхе тайпара а лархIа дагIац, японски адама хьалхашка дош къаьрдаьд, аьнна.

Иштта долча хьале, цу дешага хьежа веза, вай, вIаший хиннача гIулакхий дIадахача историен теркама тIара а ца воалаш, кхы шерагIча планаца.

ХIаьта иштта белгал де дезаш да, вай мехкашта юкъерча нейтралитетах йола пакт, цу пактан 3-ча статья бокъонага хьажжа советски оагIонгахьара динонсировать даь хилар а. Цу тIа а ала дезаш да, Советски Союзо гитлеровски Германеца тIом беча хана, Японес го баьбар Советски Дальни Востока, хоадаьяр тха коммуникацеш, дIалувцар фордала ухийтар тха кемаш, ма дарра аьлча, иштта ше дош доацча яьккхар цо нейтралитетах йола пакт.

ХIанз, доттагIленахи цхьан бартахи вIаший деча новкъосталахи долча советски-китайски договора хьакъехь. Цу договора юкъе я а я, Советски союзан Китайски Халкъан республикан шоай кара мел дари низ мел кхоачари дергда машар боха а баь, Японен оагIорахьареи Японеца бартбаьча кхыча паччахьалкхенийи агрессию оха матта ца оттийталга дувцаш йола пункт.

Советски Союзага диллача, из кийча я цу дешага хьажа. Цхьабакъда, из дарна эшаш дола гIулакхаш оттаде деза. Хьан кара да уж гIулакхаш вIаштIехьа даха? Советски — китайски договора формулировка хувцаялийта, керттера гIулакхаш Японе кара да. Из декхарийла я догцIена никъ

(ДIахододар 3-ча оагIон тIа да)

„Асахи-Симбун" яхача японски газета кертерча редакторца г-н Томоо Хироокаца

Н. С. Хрущевс даь къамаьл

(ДIахододар. Доладеннад 2-ча агIон тIара)

лаца а массадолча хIамал хьалхах халкъан Китай лоархIаш хила а. ХIанзолца хIана хиннай Япони Китайски халкъан республика ца лоархIаш? Кхы цох лата безамболаш-м яц из? Японена ховш ма дий, нагахь из Китаях латача, договорага хьежжа, тхо Китайна гIо де оттаргдолга. Иштта Китайски Халкъан республика а оттаргъя тхона гIо де, нагахь тхох Япони лате.

Китайски Халкъа республикан а Корейски халкъа демократан республикан а бокъонаш хилар довзаро—Японен а хьашташ Iалаш ду. Из декхарийла я лоалахошцара доттагIал чIоагIде. Оаш дари де КНР-и КНДР-и хилара, царцара махбара гIулакх эйде, тIаккха шун юкъа-меттиг хувцалургья, хIаьта договора формуриловка а хувца таро хурья.

Со Китайски Халкъа республиканна хьалхара къамаьл де лаьрхIа вац, аз дувцар тхоаш та хетар да. Бакъда, сона хетаргахь, тха китайски доттагIий а цунна раьза хургба. Тхона ловргдар тхоашта лоаллах тхоашца доттагIал дола Япони хилар. Цунах вай шинна а оагIон ираз хилар мара хургдацар. Тха экономически хьашташ японски экономически хьашташта духьал дац. Бакъда Американи шун хьащташ товш дац, хIана аьлча шо шоайла пайда совбаккхарна къувсаш да. ТIаккха шун тхоца пайда сов баккха гIерташ къувса дезаргдац. Тха шуга йоккха таро я кIор а, руда а, хьу а, маьхкадаьтта а, иштта кхы йола бедалаш а. Шуга иштта бедалаш йоккха а, шун промышленностан сырье шугар эца а могаргдолаш бола боккха мохк ба Китайски Халкъан Республика а.

ХIана дац Японе шийна пайданна дар? Цо из дац США-а лоIамах ше хилар бахьан долаш. Юридически из ший лоIамах-м лоархI, бакъда, бакъонга диллача, ший салтий икк Японена тIа а оттаяь латта Америка лархIа езаш я из. ХIанз укх сахьате шун премьер-министр господин Киси Къилба-Малхбоален Азе хинначул тIехьа США-а вахав. Г-н КИСИ-й США-ца дIа-юха дувцараш хург хиларах бола хоам бийшаб аз. Бакъда цун дувцараш цхьа нисхо йолчар бакъонах хургдац, хIана аьлча Япони ший лоIамах яха йиш йолаш яц.

Сона хетаргахь Японес дукха ловргдац цу тайппара хьал. Хетаргахь форманна а доацаш, бокъонца йола ший суверинитетах хилийта гIертаргъя из. Кастта из хург хиларга сатувсаш а да тхо. Японе хьайоккхаргья бокъонца суверинетет.

Нагахь японски коммунистически партен гIулакхах лаьца дийцача, бехк тхона а ца буллаш, юкъерлеи хьалкхера теори кхедаьча Маркса билла беза. Маркса хьагайтар капитализманна тIехьа керда строй-коммунизм йоагIарг хилар ший ханахь феодализманна тIехьа капитализм еннача тайпара, иштта да дохаргдоаца общество кхера гIулакх. Шо цу кхетама раьза дац. Шоана хет капиталистически формаци торг я аьнна. Иштта из хетар шун гIулакх да. Тхона, коммунисташта кхыча тайпара хет, хIаьта тхо тийша а да капитализманна тIехьа социализм кхоачарг хиларах. Тхона товр дац японски коммунисташа дер, цар деш дар да марксистски-ленински хьехама ловр. Сона сайна бовзаш бац Японски коммунистически партен секретараш, цIаккха а уж байна бац сона, бакъда тха идеяш цаIаш я. Идеяш низах качйоккха йиш яц. Хьо газета редактор ва — шун газет буржуазни да. Цудухьа хьона хет капиталистически лоаттам дика ба аьнна. Шоашта хетар шоашта ма лов лорадар шун бокъо я. Со теш Японе коммунизм толарг хиларах. Со цунах теш се коммунист хиларах тарра. Бакъда, маца хургба из толам? Из японски халкъа ший гIулакх да. Со теш цунах а, цун низех а. Шаона лов буржуазен лоаттам даим а хилар. ТIаккха, сона коммунизм хилар лов. Са дог-м японски коммунисташкахь да, бакъда цхьаккха тайпара японски гIулакхашта юкъе гIертилга оаха тхоашта могадац. Кхыча мехка гIулакхашта юкъе гIертаро зулам мара дац. ХIара сома кхачар ший ханнахь а хьалашка хьажжа а хул. Иштта латташ революцен гIулакх а да. Японски халкъан ший кара да ший мехкара лоаттам къоастабара гIулакх. МоллагIча а мехкара политически къовсам цу мехка ший гIулакх да — кхыча мехка цу юкъе гIерта бокъо яц. Бакъда тхо японски коммунисташца дог-безам долаш хургда, хIана аьлча тха идея а Iилма а юкъара да.

Иштта хетт тхона долаш дола хьал.

Т. Хироока. Вай мехкашта юкъе дIа-юха леладеча гIулакхех йола вопросаш исторе тIа гIоргья. Цу вопросий хьакъехь кIоргга къамаьл де-м валлац со, хIаьта дIадахараш дувца а валлац со, хIана аьлча цунца вай къамаьл дIакIорглургда. ХIанз дукхагI уйла е еза вай мехкашта юкъе тешам юхаоттабара, хIаьта цун хьакъехь малагIча тайпара болх бе беза а.

Н. С. Хрущев. Геттара дика да. Сона дика хетт иштта оттаяь вопрос. ТIехь тIа доагIачун уйла еш хургда вай, вай дIа тIа кхача гIертачун. Укхаза керттера дар — торговлеи, дика лоалахал юкъе оттадари да. Хьажал, кIор. Сона хетт тха кIор шоана американскичул дарех хургба аьнна, хIана аьлча тхо шоана гаргах да. Тха дуа хIамаш а кхы дола товараш а американскичул дарех хургда шоана. Шоашта экономически пайданах дар де оаш. Воаж дер дергда вай шинна а оагIонна пайдана хургдолаш. Шугара дукха товараш эцаргда оаха а. Китай Халкъан Республикас а шугара дукха товараш ийдергда.

ХIана лелаяц оаш тхоцеи Китайцеи торговли? Из деци шун капиталисташта пайдана? Из деци шун къахьегархошта пайдана? Кхетаме леладергда вай воай гIулакхаш. Вайна юкъе культурни а кхы йола а связаш лела е еза, вай нах масса долча гIулакхашта а гаргах, дегIал болхаш хургболаш, вайна юкъера доттагIал чIоагIлург долаш тхоца машара договор оттаде, Китай Халкъан Республикацара гIулакхаш тоаде. Вай — Советски Союзои, Китай Халкъан Республикеи, Японеи иштта кхы барашеи, масала: Индеси, Бирмаси, Индонезеси воайла вIаши тIом хьоабергбоацаш юкъара пакт оттае а мегаргъяр. Со хIанз укх сахьате кхы хоадам болашагI предложени кхайкае кийчвеннавац. Из уйла е езаш да. Царех цхьадола хIамаш Японе а долда, тIаккха оаха цунах де дезачун хоадам бергба.

Т. Хироока. Аз Iа яхар дика кхетадир — вIаши леладу экономически гIулакхаш совдаха деза. Къилбаседехьарча хишкара чкъаьри лувцара хьакъехь йолча вопросах къамаьл де безам бар са хIанззехь а. Япони чкъаьри лувца кемаш касткаста сеца ду советски оагIонгахь. Йоккхача территорен долал а деш, дуккха Iаламан кхоачамаш болаш йолча СССР-о бокъо лург яцар хьох, къилбаседехьара чкъаьри лувца районаш бахара чIоагIа лорхIам болаш болча япони чкъаьрилувцархошта, цар цига кхерам боацаш, паргIата болх берг болаш?

Н. С. Хрущев. Ши-ший территорен хишта зонан вопрос оттаю хIара паччахьалкхеноше — иштта я мехкашта юкъера порядок. Оаха оттаяй 12 миль йола зона. Советски Союз йоацаш, кхы бараша а оттаяй изза мо зона. ДIа хатта шоай посолага. Цо хьа аргда хьога кхы малагIча маьхкашка лелаю 12 миль йола зона. МоллагIча а паччахьалкхено лелаю порядкаш езаш хила веза. Из тIа доаIгаш да советски территорен хишта а. Мукъача хишка, территорен хишчу догIача зонал арахьара дарашка, чкъаьри лувцийтара гIулакх вай мехкашта юкъе дийца оттадаь да, из лоархIаш хила деза. Укхаза а да цхьа гIулакх, вай ладувгIа декхарийла долаш: воашта эшаш дола бIараш тIа доахка наж хоада ерг яц вай. Нагахьа санна вай уйла а ца еш гIулакхаш леладон, вай йохаяь дIайоккхаргя воашта гIулакх а деш, пайда луш дола хIама. Тхо кхеташ да мел лоархIаме да, кхоачам болаш дуача хIаман запас йоацача, Японена чкъаьрилувцалга. Цхьаькха гIулакх-м да дага лаца дезаш. Цхьа гIулакх да шинна а оагIонна пайдана а уж раьза болаш а бола цхьа соцам паччахьалкхена бар. Вож гIулакх да моллагIа а къаьстта цхьа чкъаьрилувцархо чкъаьри лувца ара валар. Цунна дага доаллар шеи, шийна хьа боагIа пайдеи ба. Из дага ва шийна мел мог дукхагI чкъаьри лувца, кхоанарча ден уйла а яц цо. Вай уйлаш цул лакхах хила еза, чкъаьри лувцара хьакъехь йола вопрос вай ювца еза паччахьалкхенашта ма-хеттар, хIаьта масса ва а раьза волчча тайпара.

Т. Хироока. ДIахо хайга хаттар де мукъа ба сона.

Советски Союза тIа ма лаьцадий цхьан яьча декларацех дIахо къамаьл делга машара договора хьакъехь, хIаьта из договор яьчул тIехьагI Хабомаи, Сикотани яха островаш Японен дIалулга а. ХIанз юкъе латтача гIулакхашка ладийгIача хета дала тарлургда уж островаш дуккхача хана Японега юха дIалург цахилар.

Японени Советски Союзеи вIаший къамаьлаш деча хана, цхьацца гIулакхаш лерхIа дийзалга ховш да, бакъда, тамаш я, Японенеи СССР-аи юкъера доттагIален гIулакхаш, Советски Союзо ше уж Японе хилар бакъдеш йола ши остров дуккхача хана ший кара йитача тоалургдар аьлча.

Итурупи Кунашири яхача островай хьакъехь долча дешах хьа къоастаяь, Хобомаи, Сикотаи яха островаш Японега дIаяла дага йоацал-те Советски оагIув, хIаьта Штурупи, Кунашири яхача островай дош а, мехкашта юкъерча гIулакхашка хьажжа, юха дувца мегаргда аьнна хетацал хьона?

Н. С. Хрушев. Цу вопросашта аз жоп деннад господин Хатояман, господин Кононен, уж Москве болча хана. Цу вопросах тхо цхьа къамаьл даь Iийнадац. Оаха дийца чIоагIдир машара договор е езалга. Оаха дийца чIоагIдаьр кхоачашдергда вай. Машара договор Японеца чIоагIъенна яьлча цу сахьате Хабомайи Сикотакеи дIалургья Машара договор с Японена духьал фуд хад сона. ХIана дола хьох из аьнна хетт тхона. ХIана бац оаш тхоца машар, вайна юкъера гIулакхаш долчча дута а дуташ. Е тхоца тIом хьоабе безам ба шун? Хьан духьале ю шоана тхоца машар бе? Шоашта юкъерча наха низ бу шоана? Тамаш-м я. Шун мехка-м вац машара договора духьал хургволаш саг. Арахьара низ хила мег из. Нагахьа санна Хабомаи Сикотанеи яха островаш, вай машар беле оаха дIаелча хеталургда, из машар бара духьал, бараштa оаха гIо ду аьнна. Нагахьа санна кхоана, — из аз господин Хотоямаца а дийцад,— нагахьа кхоана американцаша Окинова юха лойи, со цу сохьате тхой правительствога дехарига гIоргвар вай машар балехь Хабомайи, Сикотани Японена дIале аьнна, сона хетаргахь оаш кхоачам боллаш низ бац США-на, шоашта Окинова яха остров хьаехаш. Оаха дийца чIоагIдаьча тайпара оаха дIалургья шоана уж остраваш, тхоца машар бой.

Курильски гряда тIарча островаех е шун а хинна дац, е тха а дац дукха а кIезига а цутIа дахка боахамаш. Боккхача боахаман лоархIам Советски Союза а Японена а болаш яц. ТIема гIулакха-м уж остраваш чIоаггIа лоархIам болаш да Из дага лоатто деза. Булганинеи, г-н Хотоямен кулгаш а яздаь дIаязъяь оттаяьча деклорацел дIа тIех вала йиш йолаш вац со. Воай мехкашта юкъера доттагIал чIоагIдаь лакх дергда вай.

Т. Хироока. Советски Союзе кхыча паччахьалкхен наха лела мукъа хилара хьакъехь вопрос яла безам бар са. Кхыча паччахьалкхен наьха Советски Союзе паргIата лела йиш ца хиларах дукха тайп-тайпара къамаьлаш ду доазол дехьа, СССР — кхоллара кIал къайленаш лела ю мохк ба яхаш, и. кх. д. хIаьта цу тайпара деча къамаьлаша духьале ергъя Японени Советски Союзаи юкъера доттагIал лакхдирна.

Н. С. Хрущев. Из вопрос эррига а мехкашта юкъерча гIулакхашца лоьрхIам болаш хетт сона. Цудухьа мехкашта юкъера гIулакхаш тоадаларца кхыча паччахьалкхен нах паргIата дIа-юха лела йиш йолаш хургба. Нагахь санна герз дIадаккха яхаш деча къамаьлех цхьа соцам баь хилча, бизза тешам оттабаь баьлча, цхьаккха а духьале ца хила мегар, кхыча паччахьалкхен нах Советски Союзе лела йиш хиларал совх тха мехка духьале йоацаш уж хьачу ухийтарг хилар а.

Мехкашта юкъера гIулакхаш тоадаларга хьажжа хургда деррига а. Эггира хьалха Советски Союзеи кхыча мехкаштеи юкъера гIулакхаш вIаши тардича ховргда да вайна США мел дукхах духьала я советски наха, тханцига американцашта чул чIоагIагI.

Т. Хироока. Цул тIехьагI са безам бар хьога яр хатта. Къайле йоацаш аьлча, тхона хетт, дIадахача шера Венгре хиннар доккха халахетар да Венгрена а Советски Союза а. Цунах хетта сона хар ловр хьона мишта хетт. Цу тайпара гIулакхаш дIаха йодача хана кхы хургдоацаш. Хьона дага дий хьох вIаши товш дахар принцип массанахьа а дIайоаржаелга, Iа Iайха социалистическийи капиталистическийи мехкашта юкъе хила тарлургда аьнна дийцар, коммунистически зонерча паччахьалкхенаша шоашта юкъе дIа-юха леледу гIулакхаш лакхделга?

Оаха вIаший товш дахара дувцаш тхона дага да социалистическии капиталистическии мехкаш вIаший товш дахар. Уш низаш цаI цхьаннена духьал латташ да, царна юкъе антогонистически духьаленаш я. Уж духьаленаш бахьан долаш тIом хургъбоацаш вIаший товш даха деза. Деш доа къамаьл ду къовсамаш тIемца къоастадергдоацаш. Лоацца аьлча, вIаший товш дахара гIулакхо декхар даь хьалашка оттаду тIом ца хилайтар. Социалистически мехкаш дийцача царна юкъе антогонистически духьаленаш яц, къовсами моастагIалеи дац. ХIаьта а царна юкъе деррига а гIулакхаш вIаштIехьа да аьнна ала-ма дац. Уж тайпа къовсамаш хила тарло мараи сесагаи юкъе а. Уж гIулакхаш цар тайп-тайпара кхетаде тарло.

ДоттагIашта юкъе эгIама а антоганизман бахьан да а дац, хала йиш а яц. Социалистически халкъий доттагIаллина юкъе доагIаш дац «сосуществование» (вIаший гIулакхаш леладеш машарца паччахьалкхенаш яхар) яха дош. Цар хьоашал вIаший гIодарца а, пролетарски интернационализман принципаца а хул. Тхо вIашахдехкар Марксеи Ленинеи Iилмеи социалистически идееши да. ВIаший гIулакхаш леладеш машарца дахарал дезагI, докхагI, кIоргагI а да из. Тха йиш я тхойла вIаший гIалаташ леха. Из тхона дезаш да. МоллагI къовсам бале а, тIемага дарггдац тха гIулакх. Экономикан, культуран Iилман гIулакхаш тоадарна вIаший социалистически новкъостал ду оаха.

Т. Хироока. Из кхетадьчох, вIаший гIулакхаш леладеш машарца паччахьалкхенаш яхар капиталистически социалистически паччахьалкхенашта юкъехила дезаш да, из да къовсам болаш дола гIулакхаш тIемацеи низацеи къостаде дезац яхилга.

Н. С. Хрущев. Нийссада!

Т. Хироока. Венгре хинна хIамаш паччахьалкхен кулгалхошкара дийна гIалаташ бахьан долаш хиннад. Герза низаца тоIаеш а хилар цига волненеши гIайттачар духьаленеши.

Н. С. Хрушев. ХьалхагI йолаеннача хана башха новкъа яцар Венгрера конфликт. Иштта яр, масала, студентай демонстрацеш а. Уж демонстрацеши митингаши яьраш шошта тIехьа а баьха контрреволюционни заговоршикаш венгрера народни правительство йохае белар. Цхьаболча мостагIашта герзаш а телаш.

Мичара ийцад заговоршикаша из герз? Правительствос деннадац царна из. ХьалхагI контреволюционераш герзашца заводе ухача хана, болхлоша лелхабора уж, цул тIехьагI тийшача белхаца а хорцонца а нах шошта тIехьа баьхар контреволюционераша. ТIаккха Венгерски правительство Варшавски договорах догIача тайпара гIо дийхар тхогар.

Бокъо ярий Венгерски правительствон из гIо деха? Яр цун из бокъо, хIана аьлча, из наха хержа правительство хиларца. Преступникашта герз тийннача заговоршикай кучкан фу бокъо яр Венгерски халкъ шоаех лархIа?

Цхьаккха а бокъо яцар. Фашистий заговоршикаш, герз кара а дерзадаь, цIаьхха конфликт йолаелча гуча а лийлха, бIеха террор йолайир, Венгерски халкъан хьалхале лелераш боабе а болабелар. ХIаьта мятежникаш тоIабир, цар низ бохабир, хIанза Венгре сатийна вахар да. Парламент правительствох тешам бенна я. Заводаш болх беш я, вахар ларттIа дIадодаш да.

Нагахь цу правительствонна нах раьза бецаре, из цар лархIа а ца лорхIаре, хургдарий цига иштта сатийна вахар? ТIаккха нах сатийна Iергбацар, мехка партизански тIемаш леладергдар.

Дага лацал, немцаша дукха ца эшшаш эррига Европа дIалаьца ха. Фу леладора цу хана Польшеи, Украинеи, Белоруссеи, Югославеи, Францеи, Грецеи, Белгеи, Голландеи кхыдолча мехкашкеи. Деррига уж мехкаш Европерча низ болча арме дIалаьца дар. Цу армена къамаш дохаде а къамий дукьале йохае а маганзар. Деррига къамаш фашистех латар, уж (фашисташ) эша а бир. Кхыча тайпара да Венгрера гIулакх. Хьалвел цига, лелал мехка гIолла. Хьона хьайна гургда цигара сатийна вахар. Нагахь социалистически строй халкъа гоама яларе паргIата лела йиш ярий мехка гIолла?

Тхона, революционерашта, хов наьха духьален низ. Цхьа ха яр тха мехка лелаш японскии, английскии, французскии захватчикаш болаш. Цар гIо дора Советски Iаьдала духьал тIом лелабьча белогвардейски инаралашта. Фу дир тIаккха тха халкъо?

Халкъ арахьарча моастагIашта а, чурча контреволюционерашта а духьал гIеттар, уж берригa моастагIий боха а бир. Говзал йоацаш а герз кIезига долаш а дола цIе эскар, халкъ Ленинаи большевистски партенеи тIехьа хилар бахьан долаш котдаьлар. Венгрера восстани гIоттаяьр фашисташ бар, цар лаьхIадар цига капиталистически порядкаш оттае. Халкъ капиталистически порядкаш оттаярна духьал дар. Оаха кIеззига новкъостал мара ца деш, Венгерски халкъа контреволюционни низ каг а баь шоай мехка порядок оттайир.

Венгре хинна мятеж боккха хьехам ба кхыча мехкашта. Социалистически мехкаштIарча халкъаша кхы леладайтаргдац моастагIашка уж гIулакхаш. Керттера дар — наха хетачунга ладувгIари нахаи кулгалхоштеи юкъера бувзам толхоргбола гIулакхаш ца леладари дар.

Оаха малхбузерча паччахьалкхенашка германера шоай эскараши тIема базаши дIаяха аьннад. Цу хIамано тоадергда паччахьалкхенашта юкъера гIулакхаш. ТIаккха Советски Союзо Германереи, Румынереи, Польшереи, Венгререи Варшавски договорагI цига латта ший эскараш а арадоаккхаргда. Вай эскараш ара а даьха дIахо долхача гIулакхашка хьожаргда вай. Вайна тургда, цкъа-дале, халкъий демократически правительствай хьал чIоагIлуш а, шоллагI-дале, вай хьожаргда халкъашта малагI Iаьдал дукхагI деза а.

Буржуазни мехкашка социалистически правительстваш герза низаца латт яхаш дувц. Цудухьа оаха аьннад эскараш арадаха тIаккха ховргда социалистически мехкашка а, Малхбузен Германе а, кхыча эскараш арадахача мехкашка а малагI хьал хул. Америкеи, Англеи, Францеи из дош тIаэцанзар.

Тхо дика кхеташ да низацеи кхерамацеи халкъан доал де йиш ца хиларах. Тхо тийша да социалистически строй халкъан езаш хиларах.

Цудухьа социалистически мехкашкара Iаьдал чIоагIа лард йолаш да. Тхо дог тийша да капитализм гайна-ганца феодализм мо дIаярг хиларах. Социализман мехкаш коммунизмага долхаш да. Деррига дуне а коммунизмага доагIаргда. Из шоана деза-дезац яхаш хеттац историс. Тхо кхерац массанахьар а тхой эскар арадаккха, Англии, Америкеи, Францеи цох кхер. Кхыча паччахьий эскараш шоай мехкара арадаха кхераш Италии западни Германии я. Аденауэр, масала, шоай мехка кхыча паччахьий эскараш дита яхаш ва. ХIана? Американски эскар дIадахачул тIехьагI шоай мехка фу хургда хац царна. Царна хац цул тIехьагI фу дог-уйле хургья французийи, итальянцийи, немцийи, грекийи, кхыбарийи. Уж тешаш бац халкъаш шоашта тIехьа латтарг хиларх. Бакъдар тхогахь да. Низ а тхогахь ба. Герза низ бац из, из ба идейи мировозренеи низ. Низаца раьза де йишъяц халкъаш, иштта кхерам лоаттабе йиш а яц царна. Дунен юкъера гIулакхаш кхетамаца леладе деза. Американцаша шоай эскар Японера арадаккха мегаргда, из японашта эшаш да. Тайвана тIа бахача наха а йоах американцашка дIадовла! ХIана дакккхац американцаша шоай эскар ара? Кхер! Уж кхерар да из. Нагахь шоаш хьаьший дале цIа маца даха деза ха деза. Шо ханнахь дIадолхе ларттIа накъа доахаргда, цадолхе кхыча тайпара, тIехьашка мIарга а болаш лелхоргда. Шун мехка а, масала, оккупанташ багIа. Уж хьаьший бац. Шун наьха фортан тIа хайша багIа уж. Иштта багIа западни Германе, Тайване кхычахьа а. Шоаш лелха балцца багIаргба уж цига.

Америкеи, Англеи, Францеи иностранни эскараш кхыча мехкашка леладар дIадаккхадеза яхаш дувц. Каст-кастта дувцаш да из наха. Из процесс йолаеннай, хIамано соцаергъяц из.

Т. Хироока. Оаха а ях кхыча мехкашка эскараш леладар нийсадац. Цу гIулакхашта Америка бехкеш дола къамаьлаш Японе а дувц. Иштта Советски Союзах ца тешаш цхьадола хабараш а да. Японена дезар — американцаш дIабахар а, Советски союзаца тешаме хьошал тассар а. Венгрех аьлча, сона хет советски эскар арадаьккхача а цига капитализм юхаоттаргъяц, цига мукъа хоржам бе мегаргбар мотт сона.

Н. С. Хрушев. Iа дувцачун раьза ва со. Цига хала а хилар мукъа хоржам. Венгерски парламент демократически хоржамаца харжай. Эггар мукъагI дола хоржамаш социалистически маьхкашка хул. Укхаза деррига халкъа кара да. Америке деррига а капиталисташта кара да. Цар дизза доалдеш газеташи, радиои, кинои, кхыдараши да. Америке мукъале хилар-болх лаха йиш халар да, бакъда, из болх ца кораба а, болх ца хиларца нах моцала бов а йиш я. Из мукъале-валар да. Оаха лархIац иззамо йола мукъале, оаха кхыча тайпара кхетаю мукъале. Цу хьакъехьа къамаьл дIаьхде йиш я вай, цо вай нокъзара дугаргда. Со раьза хинна цIаькха кхетаргва хьох, хьоца къамаьл а дергда.

Т. Хироока. Се бахьан долаш Iа селла дукха ха йоаяр а эйса мел даьча хаттара Iа жоп далар а бахьан долаш аз чIоагIа баркал оал хьона.

Н. С. Хрушев. Иштта со а раьза ва Хьоца сай ханнача къамаьла. Тхона дагахь дезаш да вай паччахьалкхенашта юкъара гIулакхаш дикача наькъаца дегIаахари царех доттагIашта юкъера гIулакхаш хилари. Тхоай лоалахошца машар а доттагIал а долаш дахара политика я оаха хьал лоаттаер. Иштта политика, вай шин паччахьалкхенна пайдана хинна ца Iеш, Китай халкъан республика санна болча бокхача мехка а, иштта лоалаха дадача кхыча мехкашта а пайдана я.

Тхо кийча да японски, моллагIча а правительствоца гIулакхаш леладе, нагахь санна из правительство ший аргIанна вай паччахьалкхенашта юкъе доттагIий гIулакхаш оттаде гIерташ хуле.

Тхогара моаршал а царна дика дар хилар ловш а тхо къахьегам безаш долга Японен халкъага Iа дIаалар дех аз. Оаха дехар ду шо тхох тешар, машаре, доттагIий гIулакхаш оаш тхоашца леладар. Иштта дегIадоаладе Китай халкъан Республикацара а машар хьашдолаш долча кхыча къамашцара а доттагIал.

Хьога хатта безам бар са — малагIча новкъа вера хьо Москве?

Т. Хироока. Скандинавски авиалинен самолеташца Къилбаседан полюсага гIолла даьхкар тхо.

Н. С. Хрушев. Хабаровске гIолла хIана даьхкадац шо Москве? Лоалахой ма дий вай. Японски кулгалхошка воай мехкашта юкъе самолеташца духхьал дIа-юха ухилга оттаде вай оаха яха дукха ха я. Из вай шинна мехка пайдана хургдар аьнна хетт сона. Бакъда, хетаргахь, из шуга американцаша дайтац.

Т. Хироока. ХIаа, ишта духхьал дIа-юха ухилга дика хургдар. Иштта пайдана хургдар почтови посылкаш дIа-хьа ухилга оттадича а.

Н. С. Хрушев. Раьза ва со Iа яхачоа. Самолеташца духхьал дIа-хьа ухилга вай мехкашта юкъе оттаде шун тарлуш ца хила мег, хIана аьлча шун аэродромаш американций карахьа а я, хIаьта, хьагучох, тха самолеташ тIаэца шун моттиг а яц. Ишта деций из?

Т. Хироока. Аэродромех дар-м — ма дарра дац. Кхыча паччахьалкхий самолеташ тIаухаш масехк аэропорташ я тха.

Н. С. Хрушев. ХIаьта а тха пассажирски самолеташ тIаэца-м йишъяц! Из хьаштдоацар да. Тха а безам бар шун пассажирски самолеташ тхоайцига тIаийе, безам бар вай мехкашта юкъе самолеташца дIа-хьа ухаш даим хургбола бувзам оттабе.

Т. Хироока. Со а ва цунна тIехьа Советски Союзаннеи Японенеи юкъе цу тайпара самолеташца духхьала дIа-хьа ухилга оттадар дика гIулакх а хетт сона. Воай мехкашта юкъе дика гIулакхаш оттаде безам болаш вай хилча, хеталу сона селла чIоалхане доаца дош къостаде могаргдоацал вайна?

Н. С. Хрушев. Раьза ва со Iа яхачоа. Цу тайпарара дешаш а къостам бе безаш да.

Т. Хироока. Со се машара гIулакх хьал лоацаш волга Iа теркал дар дех аз. Машарца безаш болча нахаца оаха Японе тIагIертта къовсам лоаттабу.

Н. С. Хрушев. Из дика да. Машар бахьан къовсам лоаттабу низаш Японе дегIаухилга хов тхона, хIаьта уж низаш толар дагахь чIоагIа дезаш а да тхо.

Т. Хироока. Эггара кертера дар, сона хетаргахь, — цхьаннех а ший идеологи дIайолла ца гIертилга да. Сона сайна хетар фуд, аьлча, нагахь санна японски халкъ коммунистически идеологи хьашта долаш хуле — цунна духьал хила мегаргвац. Цхьабакъда, из халкъо ший лоIамах а долаш де эцилга арахьара тIа а ца деза, из идеологи цо дIагIертадеш.

Н. С. Хрушев. Тхо цунна тIехьа да. Со Iа яхачоа раьза ва. Из иштта хила а деза.

Т. Хироока. Ер къамаьл бахьан цIаькха а хьайна баркал ала пурам да сона. Баркал хилда Хьона.

Н. С. Хрушев. Сона а иштта тоам хулаш дар Хьоца даь къамаьлаш. Кхы а юхавола тханцига, довза Советски Союзера вахар.

Т. Хироока. Ванза Iергвац со. Иштарча варах-вахарах пайда боал.

(Къамаьл дIаьхделар)
3 сахьатаи 15 минотеш

Ахканарча деноlа кхоаб

Дукхагlа ялат, даьтта, дулх, шура хулийтаргда вай воай Даьхенга!

Нохч-ГlалгIай АССР-а колхозашеи совхозашеи хlара 100 гектара юртабоахаман лаьтташ тlара лаьрхlа, доаханна продукци совъяккха тlалаьца

Социалистически тlалоацамаш

Нохч-ГlалгIай автономни республикан колхозникаша, совхозий МТС-ий болхлоша, юртабоахаман говзанчаша, укх гарггарча шерашка, хlара сага сина лаьрхlа дулхаи, шурийнеи даьттанеи США-на тlехьакхерна партес дaь кхайкарал къоабал а деш, шоашта тlалаьцад, хlара 100 гектара юртабоахаман лаьттаех лаьрхlа:

Сунженски района Кирова цlерах йолча колхозо (председатель Наумов Н. Г., парторганизацен секретарь нов. Подколзин Н. Л.) — 1957 шера 60,2 центнер, 1960 шера — 100 центнер дулха, 1957 шера — 156,2 центнер, 1960 шера — 407 центнер шурий яккха.

Урус-Мартановски района, XX партсъезда цlерахча колхозо (председатель Малыхин С. М., парторганизацен секретарь Коноваленко М. А.) — 1957 шера — 176 центнер, 1960 шера — 386 центнер шура яккха.

Шалински района, Сталина цlерахча колхозо (председатели н. Махитаров Х. А., парторганизацен секретарь н. Фролов М. И.) — 1957 шера — 39 центнер, 1960 шера — 100 центнер дулх даккха.

Урус-Мартановски района, Предгорный яхача совхозо (директор н. Мусиенко Н. П., парторганизацен секретарь н. Дмитриев А. Ф.) — 1957 шера 77 центнер, 1960 шера — 108,7 центнер дулха, 1957 шера — 306,6 центнер, 1960 шера — 426 центнер шурий яккха.

Шолжа-гlалий района, шолжа-гlалий шурийи дулхеи № 15 йолча совхозо (директор н. Инякин Ф. С., парторганизацен секретарь н. Селиванов А. С.) — 1957 шера 342 килограмм, 1960 шера — 563 килограмм тха даккха.

Шелковски района, «Коминтерна» колхозо (председатель н. Вьючный В. С., парторганизацен секретарь н. Хомутов Д. С.) — 1957 шера 480 килограмм, 1960 шера — 800 килограмм тха даккха.

Шелковски района, «Тийрк» яхача колхозо (председатель н. Табацков Е. А., парторганизацен секретарь н. Колесников М. Я.) — 1957 шера 430 килограмм, 1960 шера — 750 килограмм тха даккха.

Наурски района, «Цlе байракх» яхача колхозо (председатель П. М., парторганизацен секретарь н. Харченко С. А.) — 1957 шера 321 килограмм, 1960 шера — 544 килограмм тха даккха.

Наурски района, сталина цlерахча колхозо (председатель н. Савчук В. Д., парторганизацен секретарь н. Карпушин И. Я.) — 1957 шера 247 килограмм, 1960 шера — 540 килограмм тха яккха.

Наурски района, «Ильича васкеташ» яхача колхозо (председатель н. Колодяжный М. К., парторганизацен секретарь н. Охременко А. С.) — 1957 шера 196 килограмм, 1960 шера — 442 килограмм тха даккха.

Наурски района, Ленина цlерахча колхозо (председатель н. Василихин М. К., парторганизацен секретарь н. Катерович Ф. Ф.) — 1960 шера 435 килограмм тха даккха.

Каргалински района Менжинске цlерахча колхозо (председатель н. Алексеев И. Г., парторганизацен секретарь н. Пашков А. Ф.) — 1957 шера 670 килограмм, 1960 шера — 1.130 килограмм тха даккха.

Каргалински района, «Цlе ахархо» яхача колхозо (председатель н. Билетов А. В., парторганизацен секретарь н. Юрьев И. И.) — 1957 шера 540 килограмм, 1960 шера — 857 килограмм тха даккха.

Дулх, даьтта, шура дукхагl хулийт

Хlара сага-сих кхоачаш дола дулх, даьтта, шура укх гарггарча шерашка США-на тlехьакхеде, аьнна, парте баьча кхайкама жоп луш, дика къахьегаш ба Шелковски районерча «Тирк» яхача колхоза членаш Демин, Рябов, Которец Капчерин, Ярцов, Маслова иштта дукха кхыбараш а.

Доаханна—шортта доакъар

Советски Союзан Коммунистически партен XX-ча съездо хьалхашка оттадаь вай промышленность а юрта боахам а дегlа барна эшаш дарех лаьца дола декхараш кхоачаш де шоай низ, шоай хьинар кхо ца деш оарцах даьннад деррига советски халкъ. Вай колхозий юрташкарча къахьегамхошта партес хьалхашка оттадаь декхар lалаьмате доккха да — укх гарггарча шин-кхаь шера хlара сага-сих хьайбашкара доаккхача дулха, даьттана, шурийна Американна тlехьакхувлга. Из доккха декхар кхоачаш делга lалаш ду шоай са а дегl а цакходеш юрташкарча къахьегамхоша деча балхаша, мел эшаш дола доакъар ханнахьа lалаш даро.

Из партес хьалхашка оттадаь сийлахь-доккха декхар кхоачаш дарна шоашкара доагlар де деза Нохч-ГlалгIай АССР-е бахача къахьегамхоша. Доагlаш дола декхараш тlа а лаьца, ди-бийса ца къовсаш къахьегаш ба вай республике дукхача колхозашкара, совхозашкара къахьегамхой. Хlара бlаь гектар лаьттан тlара лаьрхlа 1957-ча шера 60,2 центнери 1960-ча шера 100 цнетнери дулха, 1957-ча шера 156,2 центнери 1960-ча шера — 407 центнери шурий йоаккхилга тlалаьцад Сунженски районерча Кирова цlерах йолча колхозо, Шаьла районерча Сталина цlерах йолча колхозо — 1957-ча шера 39 центнери 1960-ча шера 100 центнери дулх доаккхилга. Иштта лакха декхараш тlалаьцад Урас-Мартановски районерча XX-ча партсъезда цlерах йолча колхозо, Предгорни совхозо Шелковски районерча «Коминтерн» яхача колхозо, иштта кхыбараша а.

Иштта доккхий декхараш тlалаца а кхоачаш де а йиш я Нохч - ГlалгIай АССР-а ерригача колхозий, совхозий. Из хьахьокх Шаьла районерча Орджоникидзе цlерахча колхозо. Хьайбашта ма эшша дукха а дика а доакъар хилийтарна оарцахбаьнна ба ужаш.

Хlанз ялат чуэцара балхаш сихлуш доагlа. Партен а советски а организацей, колхозий, совхозий, МТС-ай кулгалхой декхар да ялаташ чуэцилга мел а ца долийташ, паччахьалкхенна доагlаш дола ялат дlалулга дийнахь а бус а ца социйташ деча балхашца цхьан колхозий а совхозий а юкъарча хьайбашта эшарг мел дола доакъар ханнахьа кийчделга.

Хlанз колхозий правленей, совхозий отделеней декхар да хlа аьнна мукх, кlа хьекха дlадоаллашехь, мукъадаьннача лаьтташ тlа доакъарийна хlамаш дlаювлга. Ялаташ аьрдача хьадоалаш дола ча доа ца а деш вlашта тоха, хьайбаша lа доаккхарг долча метте дlатlаоза деза хlанззе а. Колхозий а совхозий а доаханна, жена латта моттиг йlайхеи даа доакъар хьаьнеи шортеи хулийте lалаш хургда вай Даьхен къахьегамхошта мел эш дулх, даьтта, шура хулга. Хlара колхозо, совхозо кхоачаш а тlеххкоачаш а е еза хьайбашта доакъар кийчдира планаш.

Т. ХУСЕНОВ.

Динача белхаца белгал баьннараш

Назрановски совхоза Яндарерча отделене цlаденад гlалгIай 354 цlа, царна чуховша квартираш а цlенош а хьалде лаьтташ а деннад.

Шоай даьй-маьхка цlабаьхка гlалгIай совхоза балхашка арабаьннаб.

Яндарерча отделене дlайийна я: 1200 га кlаи, 675 га гидуаргаши, 411 га хьажкlийи, 200 га кеми, 90 га огородни культураши.

Дика лел отделене кхашкара белхаш. ХьажкIаштеи гидуаргаштеи оасар даь даьннад. Огородашка белхаш деш 70 саг волаш йола бригада я. Ялаташ дика тоалуш латт. Хlанз коллектив ялаташ чуэца а доакъар lалашде а кийчлуш я.

Сийлахь - йоккхача октябрьски революцен шовзткъа шу кхачар сийна социалистически яхь а лаьца, кхоачашде доккха декхараш тlаийцад отделенен коллективо: агротехнико яххача тайпара белхаш чаккдаха а, 1957-ча шера хlара гектара тlара 30 ц. хьажкlий яккха, нов. Гандалоева звенос леладеча 25 га хулаш долча кхай хlара гектар тlара 40 ц. хьажкlий яккха, хий дехкача 64 га майда йолча кхай хlара гектара тlара 50 ц. яккха.

Цул совх цар лаьрхlад хlара гектара тlара 18 ц. кlаи, 15 ц. гидуаргаши, 95 ц. коартолаши, 120 ц. овощи, яккха, lа хьатlа кхачалехь хьайбаш леладеш дола отараш тоаде а, шоашта цlенош хьалдерашта новкъосталаш де а, отделене укх гарггарча хана электричествои радиои йилла а, цул совх болхалошта юкъе агитацен-хьехама болх шерра тоабаь дlаоттабе а лаьрхlад коллективо. Сийлахьча Октябра шовзткъа шу кхачара сийна лаьца социалистически яхь кхоачашъярна деча белхашца белгалбаьнна ба: хьажкlашта оасар деш йола 65 шу даьнна йоккха саг Султыгова Либи, цо 200% кхоачашъю норма, 150% норма кхоачашъеш ба Консигов Махьмади Полонкова Тамарии, Торшхоев Яхьяи, Исраили, Жабраили, Мержоева Тамараи.

Назрановски совхоза Яндарерча Отделенен Управляющи вола

АЛБОГАЧИЕВ Х.

Дийнахь а бус а сацац болх

Кхаьчадьанна ялат ханнахьа чудерзаделга берригача колхозникашта, механизатораштa хьалхашка латта декхар да. Ханнахьа чу ца эцаш тlехьадаьлча ялат дукха дов. Лаьрхlа а лаьрхlа гучадаьннад, ханнахьа ца хьокхаш дисаьча ялата хlара гектара тlара шин центнерал чухнахьа доацаш ялат довш хилар.

Кхаьчадаьнна ка бола ялат чуэцалга а паччахьалкхенна дlадала деза ялат дlалулга а дика леладу МагlалбикаН районерча Ленина цlерах йолча колхозо, «Кавказ» яхача а Калинина цlерах йолча а колхозаша. «Кавказ» яхача колхоза къахьегамхоша лаьрхlад, паччахьалкхенна массе а тайпа ялаташ дlадалара планаш цхьоалагlа август тlакхоачаш кхоачаш елга. Паччахьалкхен амбарашка хlанзолехь а дlаденнад ши эзар центнерал совх цlена, дика ялат. Колхозашкара паччахьалкхено ялат дlайдеча моттигашка планал совх шозза а кхозза а ухаш, дика балхаш деш ба колхоза шофераш Фомин Василий, Халин

Дийнахь а бус а ца социйташ, хадданза ялат дlакхухьилга вlаштlехьа даьккхад Ленина цlерах а Калинина цlерах а йолча колхозаша.

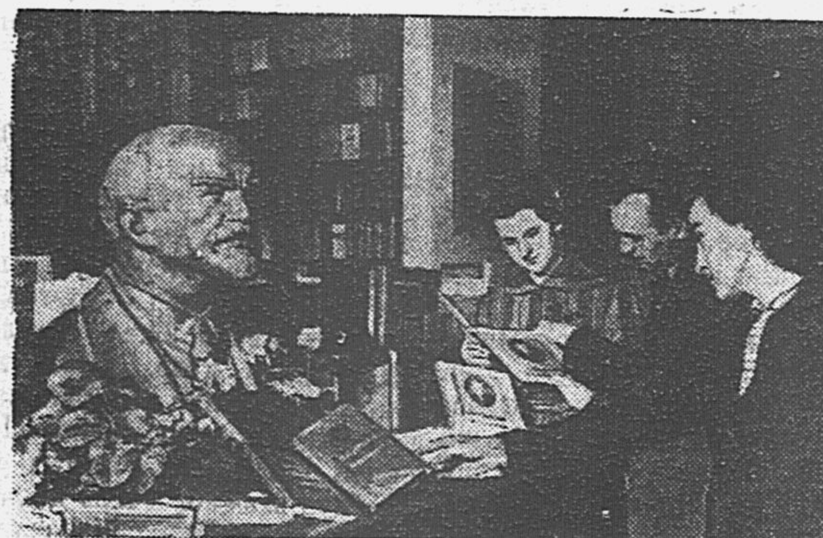
ДоттагIчун васкет

Гаьнарча мехка, моастагIчун човнах,
Са доттагl тlеххьар са доахаш вар,
Шерача ара, бlарг кхоачча гонахь,
Хьагуш дар алхха даьсса сурт дар.
Тха тlема рота моастагlчоа етташ
Малхбоале хьалха дlайодаш яр.
Доархога хьажа со юхе вуташ,
— Живари — яхаш командир вар.
— Хозий хьо — аьнна айвелар доттагl,—
Тlеххьар детталу керара дог.
Сий долаш вахар хетт сона аттагl,
Сий доацаш лувзчул лаьттан тlа ког.
— Хозий хьо, доттагl, да хьога васкет,
Кхы наьна лоамаш сона гургдац,
Варгвоаца lоажал сона гонахь кхест,
Вай лоамий безам кхы буаргбац.
Толама морзо кхоачаргья хьога,
Вай даьча мехка хьо кхоачаргва.
Е согар седкъа вай мехка хьолга
Аз хьога деш доа са васкет да..
Васкет да хьога цу лоаман бухье
Ер сийлен белгло lа оттаяр.
Ховргдолаш даим, цу лоамий духьа,
Къувсача аз сай цlий кхо цадар.
Кхоачашдир халкъо доттагIчун васкет
Цу лоаман бухье отторца чурт.
Цу чурта бухье гаьннара къасташ
Къегача седкъан гуш дар да сурт.

Ахьмад Ведзижев

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

В. И. Ленина произведенеш Румыне арахецар

Румынски халкъан Республике мехка халкъан lаьдал эттача хана денз политически литературан паччахьалкхен издательствос юкъар тираж 4.700.000 дукхах экземпляр а йолаш Ленина В. И. йоазонаш арахийцад.

Йоккха тиражаш йолаш арадаьхад: «Фу дергда?», «Цхьа гlа дlахьалха баккха, ши гlа тlехьашка вала», «Демократически революценчура социал-демократен ши тактика», «материализми эмпириоритицизми», «империализм капитализман лакхера лагlа да» яха Ленина В. И. йоазонаш.

Хlанз тlеххьарча хана кепа теха арахийцад советски паччахьалкхен аппарата белхах, мехка йоккха — еза промышленностьи электрофикаци дегlаярах, болхлой классаи ахархоштеи юкъерча цхьогlонах, кхыдолчарех а Ленина В. И. яздаьча йоазоний сборникаш.

Кепа тоха кичдеш да Ленина В. И. Сийлахь йоккха Октябрьски революци ювцаш яздаьча йоазоний сборник.

Сурта тlехь я: Бухарестара книжкаш дохка магазин. Цуча дохкаш да В. И. Ленина книжкаш.

Румынски Аджерпресс яхача кеп еттача агенстван сурт.

Сийлахь — доккхача Октябран 40-шу дизарга

Ханой. Сийлахь — йоккхача Октябрьски социалистически революцен 40 шу дузача цlайга кийчлуш, вьетнамо — советски доттагlлен обществос Советски Союзах лаьца дукха лекцеш а йий шай къамаьлаш а даьд. «Вьетнамера революцен къовсам совбалара 1945 шера август-бетта хинна революци котъялара Октябрьски революцес даьр» дувца хьалхара лекци йийшай, Ханоерча «Единство» яхача клубе, обществан генеральни секретарь волча профессор Чан Ван Жаус.

Ишта Столицерча болхлошта, гlулакхерча наха а, интеллигенцена а йийшай эрсийи советскийи литературах лаьца массехк лекци.

ХРОНИКА.

СССР-а Лакхарча Совета Президиумо н. Маленков Г. М. СССР-а Министрий Совета Председатела заместителареи СССР-а электростанцей Министаралеи, н. Каганович Л. М. СССР-а Министрий Совета Председатела хьалхарча заместителареи, н. Молотов В. М.— СССР-а Министрий Совета Председатела хьалхарча заместителареи СССР-а паччахьалкхен контрола Министралеи мукъабалийтаб.

* * *

СССР-а Лакхарча Совета Президиумо СССР-а электростанцией Министралла хьожаваьв новкъ Алексей Сергеевич Павленко.

РЕДКОЛЛЕГИ.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ СОВНАРХОЗ

СССР Лакхарча Советаи союзни республикай лакхарча советийи сессешка шевар раьза а волаш чlоагlдир дlахойодача хана промышленностаннаи гlишлонаш хьалъяра кулгал ду организаци тоаярах дола законаш. Советски союзе мел дахача адамашта, царца цхьана вай Ночх-ГlалгIай АССР-а а, уж законаш вахара чlоагlа лоархlаме гlулакх да. Миллионаш болча советски наха дегчура къоабал ду партени правительствани уж лоархlамаш.

Ца хиннача тайпара вай халкъан боахам дегlабоагlача хана ара даьхад уж законаш. Социализм хьалъярах йола ленински план кхоачаш а еш еза-йоккха индустри кхыйолчарал тlех дегlайоалаярах йола партен генеральни лини дlахо а хьош, вай мехках низ болаш йола паччахьалкхе хиннай. Хlанз вай Советски Союзе промышленни производство революци хилалехь хинначул 30-нел дукхах я. Ерригаш а вай мехка 300 эзар предприятеши ешлатта гlишлонаши я.

Чlоагlа дегlабенаб Нохч-ГlалгIай АССР-а халкъан боахам. 1913 шера хиннaчунца дистача республике промышленни продукци 21-за дукхах дахача шера арахийцай. Къаьстта дегlаенай вай мехкадаьттан промышленность. Мехкадаьттах тайптайпара даьтташ дахар дегlаденад 19-за. Республике йола а еннай, толамца дегlайоагlаш а я промышленностан керда отраслеш — химическийи газийи, Республике чlоагlа дегlаяьхкай машинаш хьалъюи металлах тайп-тайпара хlамаш юи промышленность. Уж тайпа продукцеш революци хилалехь хиннaчул 152-за дукхах я. Вай республике хьалъяьй низ бола энергетически база, 28-за дукхах электроэнерги а йоаккхаш. Боккха лоархlам болаш дегlаяьхкай (кlадаш, барзкъаш, иштта цу тайпара кхы хlамаш еш йола), даарий, местни (къастта цхьан моттигера), кооперативни промышленносташ. Промышленносте, гlишлонаш хьалъеча, машинанаькъий транспорте вай республике болх беш ба 62,5 эзар саг.

Нохчийи гlалгlайи автономи юхаоттаярах дувзаденна, 1960-ча шера республике 100 эзар болхлои гlулакхе латта саги хургва.

Шеквалга яц, иштта lалаьмате чlоагlа дегlабенача халкъан боахама цхьан центрера отраслей министерствошкаи ведомствошкаи гlолла кулгал де хала хиларах. Республике кхетам болаш, дукхадийша кадраш, паччахьалкхен а боахам хьалбара а йоккха говзал йоаллаш бола, хьаькъал дола производстван организатораш хиларо торо елар промышленностани гlишлонаш хьалъяраи управленен система дикахча новкъа яккха.

Цу гlулакхa керттера лоархlам ба демократически централизман ленински принцип ший лерах кхоачаш а еш, планови экономика диках хиларах дувзаденна, производствашкачура дукха йолча резерваех пайдаш а йидеш, цу гlагlолла коммунизм хьалъяр сих а деш, цунца адамий вахара хьал а тоадеш, халкъа боахаман кулгалдарга тоадар.

Коммунистически парти масса хана йоакхо еш я паччахьалкхени боахамани аппарат диках чlоагlъяра гlулакха. Довзаш долчча тайпара, социалистически гlирсхьалбара декхарашка хьежжа хувцалу вай кулгал дара формаши методаши. Советски lаьдала хьалхарча шерашка йолаш яр совнархозаш.

Доккхий белхаш дир цар йоккхача промышленностан национализаци ярах, граждански тlом дlабаьнначул тlехьах езайоккха индустри юхаметта оттаяраи дегlайолаяраи советски мехка социалистически индустриализаци ярах тlа гlолла.

Цул тlехьах хьахилар отраслей хьисапах лела наркоматаш, министерстваш, ведомстваш. Из система чlоагlа пайдане яр еза-йоккха индустри хьаеча хана, промышленностан керд-керда отраслеш хулача хана.

Хlанз гlулакхаш хувцаденнад. Производство йиста варгвоацаш дегlаенай. Къаьстта белгал гучадувла даьлар нийса йолаш чаккхъяьннакхоачамбоацараш. Ведомственнича боахаман системах поархlаме йовкъамаша духьаленаш йора предприятешта юкъе бувзам лоаттабара. Дукхача дешай къоастам бе йиш йоацаш бусар кулгал деш йола органаш производстванна эзараш километраш гаьна хиларах. Предприятеши гlишлонаши материальни технически lалашъяра цlенхошта духьаленаш яр. Цу кхоачам боацарий уйла а яь, ССКП ЦК февральски Пленумо хиннача бесса отраслей а йоцаш, территориальни хьиопера экономически районашка кулгал дар оттаде дезарах дийцар. Иштта йола районаш Российски федераце 70 я. Цу хlара районе хlара денна а шийна къаьстта а кулгал дарна Совнархоз юл. Цу дешо кулгал деш йола органаш предприятешцаи гlишлонашцеи ювзайолийт. Совнархозий цхьан тайпара белхаш хилар, адамий боахаман деррига тайпаш берригача мехка нийса а пропорциональни а хилар, моттигашкара ресурсайха паччахьалкхенна хьаштдолча тайпара пайда эцар lалашдергда СССР Госплана. Цу Госплана функцеш чlогlлуш а шерлуш а латта. Партийни органийи планови комиссейи даим йолча контрола йиш хул моттигашка паччахьалкхенна духьал яла тарлуча тенденцех хоам бе, территориальни кулгал дара хьисапаш хилча.

Совнархозо ший планаш ерригача паччахьалкхен планашка а хьежаш увттае еза. Совнархозаш яхкар баьхьан долаш дукха промышленностай министерстваш дlаяьхай. Цар доал деш хинна предприятеш совнархозашка дlателаш я. Цул совх совнархозаш декхарийла я дlацайоахаш йисача цхьайолча юкъар-союзни министерствой предприятешта оперативни (хlара денна) кулгал де.

Совнархозаш кулгал дергда союзни а союзно-республикански доала кlал йолча ерригача предприятешта а гlишлонаш хьалъеча организацешта а. Местни промышленностан кулгал дергда местни къахьегамхой депутатий советаша.

Хlара Совнархозе йохкаш я диках бола специалисташ а, производстве керда говзалаш арайоахараш а, хьалхале лелаераш а, партийни советски организацей кулгалхой а болаш йола технико-экономически совет. Цу совета доакъашхой совещательни голоса бокъо хургъя. Технико-экономически совето промышленностей гlишлоний гlулакхаш къахьегамхой а юкъе болаш леладергда.

Йоккха бокъонаш а доккхий гlулакхаш а да совнархоза леладе дезараш, цар жоп тела деза юкъара паччахьалкхен планаш кхоачашярнеи шоай доала кlал йолча предприятаей белхаш лерттlа леларнеи. Совнархозаша де дезача а деча а белхий планаш увттаергъя, кхоачаш ергъя местни организацеш дакъа а йолаш. Совнархозаш лакхъергъя предприятей технически уровень, увтта а ергъя, кхоачаш а ергъя шоай экономически районаштеи царна арахьеи сырье а полуфабрикаташа товараш, оатхалаш ярна эша хlамаш) лоаттаяра планаш.

Совнархоза кертера декхараш предприятешта юкъе производственни гlулакхаш нийса дlадахьар да. Хьалхара ведомственни система йолча хана дукха дар паччахьалкхенна зене долаш хlамаш: гаьна тайп-тайпара кир дlа-юха кхахьар, ужжамо кхыдараш. Совнархозаша тоадергда материальна-технически снабженен гlулакх.

Совнархозаш декхарийла я завода управленей структура нийсъе, аппарата а хозрасчета а гlулакхаш тоаде. lилма-тохкама институтий белхашта а гlодергда совнархозо.

Совнархозаш яхкаро аппараташка белхаш даь дукха специалисташ мукъабоалийт, уж специалисташ дlагlоргба предприятешка а гlишлоний организацешка а.

Совнархозий структура тайп-тайпарча экономически административни районашка бе-бе хургъя, цигарча боахамашка а белхашка а хьажжа.

Эггира диках дар — совнархоза аппарат йоккха йоацаш а, квалифицированни а, (говза болхлой болаш) оперативни а хилар да.

РСФСР-а Лакхарча Совето баьча соцамах Нохч-ГlалгIай АССР-е вlашагlйоллаш латт Совнархоз. Вай республика экономически лакхъенна административни район я.

Совнархозе чуйоагlа къаьстта йиъ управлени: мехка даьтта доккха а газ лелаю а, промышленностеи, мехка даьттах тайп-тайпара доаго а кхы дола даьтташ доаха а промышленностеи, гlишлони а гlишлонаш хьа ю материалий а, халкъа дика дахар тоадарна царна технически кхоачам беш йол а эшаш йола а хамаш дlахецаш йола а управленеи. Цул совх совнархоза кара я машинаш ю заводаши химически заводи, ши тепло-электроцентралени. Совнархоза чу йоагlаш вlашагlйоллаш я шиъ йоккха трест: кхачан промышленностеи шури-дулхи промышленности.

Ерригаш а совнархозага дlа лу 154 предприяти.

Совнархоза аппарата масса йолча отделашкеи управленешкаи болх беш хургва 270 саг. Уж дукха а кlезигах ба совнархозе хьачуеннача объединенешкеи, тресташкеи, управленешкеи хьалхах болх беш хиннарел.

Совнархоза аппарате вlашагl техаб Москвера хьалбаьхкарех а уккха за местни барех а диках опыт йола болхалой.

Нохч-ГlалгIай совнархозо ший болх дlаболабаьб. Къаьстта чlоагlа лорхlам болаш лелабу цо цхьа йола предприятеш тlехьа ца йисийтарна беш бола болх а, ше кхыча совнархозашта хьалхашка тlа мел лаьца декхараш кхоачашделга а.

Геттара боккха болх бе йиш я Совнархоза техника хьаллакхъярна а, къахьегамах боала пайда Совбаккха а, юкъера кхоачамаш эшача тайпара дика дlанисбелга а.

Совнархоз вlашагlйолларца промышленносто беш бола пайда лакх лургба. Вай республика дикагl долча мехка даьттах йlаьхий йолга хоэш да. Цудухьа совнархоз декхарийла я мехка даьтта хьалохаш а из хьадоккхаш а бола болх шербе.

Совнархоз декхарийла я эггир дукхах эшаш йола гlишлонаш хьалъелла чlоагlде а, уж хьалъеш болча гlишлонхошта эшаш бола кхоачам бе а. Масса йолча гlишлонаш хьал еча организацеш шоашта хьалхишка латта задачаш кхоачаш дергдолаш.

Доккха задачаш да Нохч-ГlалгIай совнархоза хьалхишка латтараш, уж цо кхоачашдерг хиларах шеко а яц.

Советски нах кхоачаш деш ба СССР-а керттера экономически декхар тlех лакх деннача капиталистически маьхкашта дlатlехьа кхе а, хьалха довла а, сага-сих ара хецача продукцешта.

Совнархоз вlашагlйолларца уж задачаш чехках кхоачашдуларг да. Вай парте кхетама политикаца советски нах. Шой низз беба беш ба коммунизм хьал ерна.

Н. СТРАХОВ.

РЕДАКЦЕН АДРЕС: Шолжа-гlала Сталина цlерагlа проспект, 15. Телефон № 2-33-50.

СФ01761.

11-ча августа 1918-ча шера цlерагlа типографи.

Заказ № 5001.